

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ
ΦΥΛΛΑΔΙΟ 3 (8)

= ΑΡΓΩ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΤΕΥΧΗ

Θ. ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

R. W. EMERSON

ΗΛΙΑΣ ΓΚΑΝΟΥΛΗΣ

Μ. ΠΕΡΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ :

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΕΣ. - ΚΡΙΤΙΚΟ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ. - ΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ. -

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ. - ERRATA.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
Ν. ΜΗΤΣΑΝΗ
ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ
1924

TOUT CE QUI CONCERNE LA
REDACTION

DOIT ÊTRE ADRESSÉ
à ARGO :

Ο,ΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΗ
ΣΥΝΤΑΞΗ

ΤΗΣ ΑΡΓΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΣΤΕΛΝΕΤΑΙ
ΣΤΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ :

UNION HELLÉNIQUE DES JEUNES

RUE STAMBOUL 13

ALEXANDRIE

EGYPTE

Η ΑΡΓΩ τής πρώτης περιόδου (1ο, 2ο, 3ο, 4ο-5ο) που-
λιέται ἄδετη : με Γ.Δ. 20,⁴ και δεμένη με Γ.Δ. 30.

Η ΑΡΓΩ ἔχει ἀναθέσει στο Πραχτορεῖο τῶν ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ τήν
πώλησή της στήν Ἑλλάδα. Ἀντιπρόσωποι στο Κάιρο
εἶναι ἡ ἐκεῖ ΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ και στο Πόρτ Σαῖτ
ὁ κ. Μ. Μάνδαλης.

Η ΑΡΓΩ στήν δεύτερή της περίοδο θά βγει σέ ὀχτώ φυλ-
λάδια και ἡ συνδρομή γιά τά ὀχτώ φυλλάδια ὀρίστηκε
σέ Γ.Δ. 30.

Η ΑΡΓΩ γιά ὅ,τι δημοσιεύει ἐνυπόγραφο δέν εὐθύνεται.
Μόνο γιά ὅσα εἶναι ἀνυπόγραφα εὐθύνεται τὸ Δ. Συμ-
βούλιο τής Ἐνώσεως τῶν Νέων Ἀλεξανδρείας.

= Α Ρ Γ Ω

ΟΡΓΑΝΟ ΕΛΛΗΝ. ΕΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΡΟΛΟΙ

Στοὺς Ἀγνοῦς

16 ΓΕΝΑΡΗ 192...

Πίσω ἀπ τὰ δυὸ ἤσυχα γεροντάκια κι ἀπ τήν παρα-
μάννα με τὰ τρία ἐγγλεζόπουλα, φάνηκε κείνη νά προ-
βαίνει. Με τὸ ἴδιο πάντα καπελλάκι ποὺ τῆς ἰσκιώνει τόσο
παράξενα τὸ πρόσωπο και με τὰ χέρια στὶς τσέπες τοῦ στα-
χειροῦ παλτοῦ ἔρχονταν χαμηλοβλεποῦσα ὅπως πάντα
καθὼς σίμωνε, σήκωσε τὸ κεφάλι και με χαιρέτησε μένα
πλατὸν χαμόγελο εὐφροσύνης. Μοῦ φάνηκε πὼς στὰ δέντρα
και στάνθια και στὸν οὐρανὸ ἀπλώθη μονομιᾶς τὸ ἴδιο τὸ
χαμόγελό της....

«Μήπως τὴν ἀγαπῶ στἀληθινά;» ἀναρωτήθηκα κα-
θὼς φιλοῦσα τὸ χεράκι της. Καὶ μιὰ ταραχὴ ἄγνωρη με
κυρίεψε. Ὅμως ἀμέσως συνῆστα.

— Ψέματα! σκέφτηκα. Ἡ ἐπίδραση κανενὸς ποιητι-
κοῦ βιβλίου....

Σηκώθηκα ἀπ τὸν πάγκο και προχωρήσαμε στο πάγκο.
Ἄρχισε νά μοῦ μιᾶει γιά τὴ βδομάδα της. Ἡ συνη-
θισμένη κουβέντα κάθε Κυριακῆς. Τὰ παιδιὰ τὴν ἐκούρα-
ζαν στο σχολεῖο. Ἡ μάννα της κάπως καλύτερα με τοὺς
ρευματισμούς.

Κι ἐγώ; Ἄκουγα ἀπρόσεχτα τὴ γλήγορη λαλιά της
ἐγὼ σκεφτόμουν πάντα τὰ λόγια ἐνὸς κριτικοῦ γιά τὴν τελευ-
ταία μου ποιητικὴ συλλογή. Γιατί ἔβγασα νά πῶ πὼς εἶμαι
συγγραφέας. Ἐπιμένω πολὺ σῆνα τέτοιο τίτλο μὲνες μου
τὶς δυνάμεις πιάνουμαι ἀπ αὐτὴ τὴ λέξη. Ἀκριβῶς ὅπως θά

πιάνεται απ τόν απόκρημνο βράχο ό πλανεμένος ταξιδι-
ώτης όταν κάτω του θωρεί τó κενό τής άβυσσος νά ξανοί-
γεται... Έλεγε λοιπόν ό κριτικός για τή συλλογή μου :
«λυγμοί μπετόθειοι πίσω από μάραθα πεντελικά». Τί
όμορφη, τί πετυχημένη φράση ! όλη τή έδομάδα αυτή τρι-
γυρνάει στο μυαλό μου· είμαι σά μεθυσμένος απ αυτή,
"Όμως [σκέφτομαι κάποτε] άν ό κριτικός με γνώριζε προ-
σωπικά... Και τότε άραγε θά τώγραφεν αυτό ;...

Κι έτσι άκούω αδιάφορα τήν Άννα νά μου λέει για
τή στενόχωρη ζωή τής δασκάλας. Στενόχωρη ναι πολύ, και
μονότονη. Όμως τά πράματα θάλλάξουν άμα παρθούμε.
Δέν είν έτσι ; [τώρα με κοιτάζουν τά μεγάλα μάτια τής].

Κουνώ τó κεφάλι κι εκείνη μιλεί άκόμα για ένα σωρό
πράματα.

Μερικοί άνθρωποι, συλλογιέμαι, σκλαβώνονται παρα-
πάνω με τήν αγάπη· γίνονται άκόμα πιό ύποτακτικοί στή ζωή
και στους άδικους νόμους τής· κι όταν βλέπουνε τόν αγαπη-
μένο ή τήν αγαπημένη τους ή όγρη ματιά τους έχει κάτι απ
τό άσυνείδητα άφοσιωμένο βλέμμα τού σκυλιού στόν αφέντη
του. Έτσι κι ή Άννα· άν άξαφνα τής έλεγα νάπλώσει χάρω
τώμορφο παλιό της για νά περάσω γώ πατώντας στή μετα-
ξωτή φόντρα του, θά τώκανε δίχως δισταγμό. Και πού
ξέρεις ; είπα μέσα μου. Ίσως μιá τέτοια αγάπη νάναι ή ύπέρ-
τατη ευτυχία πού έσύ, ανήσυχε συγγραφέα, δέν ένοιωσες
άκόμα !... Σαυτό άπάνω μελαγχόλησα. Κι εκείνη έπαψε νά
μιλεί.

Σωπαίνοντας προχωρήσαμε ως τήν άδεια δεξαμενή
πού είνε στρωμένη στόν πάτο με κίτρινα ξερόφυλλα. Έδω
είναι ή αγαπημένη μου γωνία· κανένας ένοχλητικός διαβά-
της έδω.

Σταματήσαμε· άρχισα νά λέω κάπου-κάπου κάτι σφίγ-
γοντας τó χέρι τής :

— Τί όμορφη μέρα ! ή :

— Κοίτα τά σύννεφα, δυό-δυό, τρία-τρία μαζί ! ή [όταν
δέν έχω τίποτε νά πώ] :

— Άκου, αγάπη μου, τή μουσική τής σιωπής ! Ποιά
άλλη μουσική είνε πιό πλούσια ;...

"Όλες αυτές τις φράσεις δέν τις νοιώθω. Τις πετώ με
τόν τρόπο πού θά πετούσα κι ένα κουτί άδειο τσιγάρων,
άχρηστο πιά. Όμως ή Άννα με πιστεύει· και καθώς μά-

κούγει βλέπω τά μάτια τής νά πλημμυράν από κύματα
τρυφεράδας... Κι εγώ, δέν ξέρω γιατί, νοιώθω ξανά τήν
άγνοση ταραχή νά με κυριεύει στανάβλεμμα τών ματιών
αυτών. Ρωτάω : Μήπως δέν έχω καταλάβει τήν γυναι-
κεία ψυχή ;... Μήπως είν αλήθεια πώς όλοι έμεις έχουμε
σκοτώσει κάτι μέσα μας απ τόν άνθρωπο έτσι πού νά μήν
καταλαβαίνουμε τόν διπλανό μας ;... Μά όχι ! Κι ύστερα ό
Στρίνιπεργκ, ό μεγάλος Στρίνιπεργκ, δέν είχε δίκαιο ;...

"Ο νεαρός λόγιος πού μου ξομολογιέται ό,τι έχει και
δέν έχει με είπε άπόψε : «μαίτρο» δίνοντάς μου τά τελευταία
του ποιήματα για νά διαβάσω. Άστείο, έ ; χι ! χι ! Άκόμα
γελώ πού τó θυμάμαι. Τί εύκολόπιστοι, τί άνίδεοι αυτοί οι
«νεαροί» λόγιοι ! Είνε όλοι καρδιά, μιá καρδιά πού καί-
γεται απ τή φλόγα τού ιδανικού. Κι άκόμα πιστεύουν και
στήν παραμικρότερη γραμμή πού γράφουμε έμεις οι «μαίτρο»
χι ! χι !

Τά ποιήματά σου, μικρέ μου, θά κοιμηθούν για λίγο
στό συρτάρι μου· κι ύστερα θά στά δώσω, δίχως νά τάχω
διαβάσει, με «εΰφημον μνησίαν». Έτσι κάνω μόλους τούς
«νεαρούς».

Έκει, στό καφενείο όπου κάθε βράδυ μαζεύεται ή βο-
ήημε τών γραμμάτων, τούς άπαγγέλω με δάκρια στά μά-
τια ποιήματά μου ή τούς διαβάζω με ίερή συγκίνηση διη-
γήματα «άπολυτρωτικά» όπως τά όνόμασε ένας άλλος
«νεαρός» κριτικός. Μαυτόν όμως τά χαλάσαμε τελευταία·
στάθηκε πιό έξυπνος απ τούς άλλους και κατάλαβε τήν
κωμωδία πού τούς παίζω

Μου είχα δώσει μιá κριτική του για «τὴν κίνηση τών
ιδεών στό σύγχρονο θέατρο». Όπως όλα τά «προτόλεια»,
κι αυτή δέν διαβάστηκε· τού τήν έγύρισα μετά λίγες μέρες
με διθυράμβους για τó «κριτικό πνεΰμα» του. Πέρασε κάμ-
ποσος καιρός. Μιá μέρα δέν εφάνηκε στήν παρέα μας. Τήν
άλλη τó ίδιο· πέρασεν έτσι ένας μήνας, ώσπου τόν ανταμώ-
νω μιá βραδιά έξω απ τó καφενείο. Με παραφύλαγε. Μό-
λις μάντικρυσσε, σίμωσε κι ενώ τά χείλια του τρέμανε μου-
κραξε :

— Κάθαγμα!

Ἐκανα νὰ τοῦ ἀπαντήσω μὰ αὐτὸς ἄρχισε: ἐγώ, ὁ «μαίτρ», ὁ προστάτης κάθε πρωτάρη, τὸν εἶχα ἀλύπητα κοροϊδέψει μπροστά σὲ ἄλλους, δυὸ μέρες ὕστερα πού τὸν ἐπαινοῦσα. [Νὰ πάρει! Αὐτὸ τὸ εἶχα ὀλότελα ξεχάσει...]

— Ἐμένα μὲ λιθάνιζες. Ἄλλὰ πίσω μου... Εἶσαι ψεύτης! Εἶσαι σωστό κάθαγμα! φώναξε· καὶ μᾶφισε.

Κάθαγμα! πῶς σᾶς φαίνεται αὐτό; Χα! χα! Νεαροὶ λόγιοι, δὲν προσέχετε καθόλου τὰ λόγια σας. Καὶ μὲ τὴν ἐμφάνισή σας, ἔχω ἔτοιμη τὴν ἐκδίκησή μου. Μὰ τώρα καθόλου δὲ μὲ σκοτίζετε. Νὰ σκοτισθῶ ἐγὼ γιὰ τὰ λόγια σας; Ὅσο θέλετε μπορεῖτε νὰ φωνάζετε. Ἐγὼ εἶμ' ἕνας συγγραφέας «περιοπῆς». Ὅλοι μᾶκουνε μένα. Ἐσᾶς, ποιὸς θὰ σᾶς ἀκούσει; Ἡ ψυχὴ σας μόνο, ἢ ἄδολη καὶ τρεμάμενη ἀπὸ ἐνθουσιασμό...

Μπήκα στὸ καφενεῖο· οἱ θαυμαστὲς μου μὲ κυκλώσανε βλέποντάς με ὠχρό. Μὰ τοὺς καθησύχασα· σὲ λίγο τοὺς μιλοῦσα γιὰ τὸ δράμα μου πού θ'ἀνεθάσει αὐτὸ τὸ μῆνα ὁ θίασος Ἐ—. Ὑστερα τᾶβαλα μὲ τοὺς ἠθοποιούς· μιμήθηκα τὸν καθένα τέλεια. Μᾶρέσει πολὺ νὰ μιμοῦμαι· εἶναι στὸ αἷμα μου. Νὰ μιμοῦμαι καὶ νὰ κουσελεύω. Τὸ κουσέλι εἶναι γιὰ μένα δεύτερη ἔμπνευση· ἕνα εἶδος μεθύσι μὲ πιάνει ὅταν μιλῶ γιὰ τὸν «ἀπόντα». Τὴν στιγμὴ ἐκείνη γίνουμαι ἕνας ἐπιτήδειος καραγκιοζοπαίχτης· πιάνω τὸν καραγκιόζη, —τὸ θῦμα μου— μὲ τὰ δάχτυλα καὶ τὸν ξετινάζω καλὰ μιὰ-δυὸ φορές γιὰ νὰ τοῦ βγάλω τὴ σκόνη. Κ' ὕστερα μὲ τέχνη μοναδικὴ τραβῶ τὶς κλωστὲς καὶ νὰ ὁ καραγκιόζης ὀλοζώντανος μπροστά σας. Τοῦ δίνω στάσεις κωμικῆς, κάνω τὴ φωνὴ του χοντρὴ ἢ ψιλή· ὅπως θέλετε. Οἱ θεατὲς σκάνουν ἀπ' τὰ γέλοια· τόσο θαυμάσια μιμοῦμαι...

Καὶ τὸ κάτω-κάτω, συλλογιέμαι, στᾶδιστα ἔγεια συγγραφέας· ἡ τέχνη μου ἢ πραγματικὴ εἶναι ἢ ὑποκρισία. Νοιώθω πῶς εἶναι στὸ αἷμα μου ἡ μίμηση καὶ τὸ κουσέλι...

20 ΦΕΒΡΑΡΙΟΥ 1921...

Σωστός ἕνας μῆνας πού ξαναπιάνω τὸ ἡμερολόγιο. Τί ἔτρεξε σαυτό τὸ μῆνα; Τὸ δράμα μου παίχτηκε· οἱ κριτικοί, οἱ περισσότεροι, τᾶρεσαν. Ὅπως πάντα βρέθηκαν κ'

οἱ «ἀνικανοποίητοι», οἱ γκρινιάρες γριές. Μοῦ βρῆκαν ἕνα σωρὸ ψεγάδια, ἐπιρροασμούς καὶ στὸ τέλος σώπασαν. Ὅμως δὲν μπορῶ νὰ ρηθῶ πῶς δὲν εἶχε κάποιαν ἀξία τὸ δράμα μου μέσα στὴ φετεινὴ παραγωγή· αὐτὸ θέλω νὰ τὸ πιστεῦω...

Ἀπόγεμα συννεφιασμένο ἀπόψε. Ἐμεινα στὸ σπίτι καὶ μάζεψα τριγύρω μου τὰ παιδιὰ τῆς νοικοκυρᾶς— δυὸ ἀγόρια καὶ ἕνα ὀλόξανθο κοριτσάκι. Παραξενεύτηκε ἡ μάνα τους μαυτό. Εἶχα ὅμως στὸ νοῦ τὰ λόγια Ἐκείνου: «Ἄφετε τὰ παιδιὰ...», Ὅπως καὶ Ἐκείνος τὰ πῆρα κοντά μου καὶ μὲ τὴ γαλήνια καὶ βαθιὰ φωνὴ πού Ἐκείνος θᾶχε τοὺς ἱστόρησα παραμύθια. Πέρασα στιγμὲς ἐγωϊστικῆς ἱκανοποίησης καθὼς ἔδλεπα τὰ μεγάλα μάτια τους στυλωμένα σὲ μένα τὸν μάγο ἀφηγητή, πού τοὺς ἀνοίξε τις πύλες τοῦ ὄνειρόκοσμου τῶν παραμυθιῶν...

Ἀργότερα βγήκα καί, νύχτα πιά, ἐκεῖ πού γυροῦσα ἀπὸ κάτι ἀπόμερα στενοσόκακα, ἀναλογίστηκα καὶ πάλι τὴν ἔξαισια μορφή τοῦ Χριστοῦ. Λάσπη καὶ ἔρημιὰ ὀλόγυρά μου· ψυχάλιζε. Καθιστὸς σταυροπόδι σὲ μιὰ γωνιά, ἕνας τυφλὸς ἀράτης ἔσχυνε τὸν πόνο του σ'ένα παράπονο τραγουδιστό. Σφύριξε στριγγὰ ἕνα τραῖνο ἀπ' τὸ Σταθμό, ἔτοιμο νὰ ξεκινήσει. Κι ἐγὼ συλλογιόμουν Ἐκείνον.

Τέτοια νὰ ἦταν καὶ ἡ ψυχὴ μου· σὰν τὴ δική σου ἀπλή. Ἀπλή καὶ ὠμορφη ὅπως ὁ ἀπὸ στάχνα ὀλόσκεπος κάμπος πού δὲν ταραίζεται μὲ τὸ πέρασμα τοῦ λίθα μόνο μουρμουρίζει, μουρμουρίζει σκοποὺς ἀρμονικὰ χαριόσυνους. Καὶ νᾶναι ἡ ψυχὴ μου ἕνα χαμόγελο παντοτινὸ ἀπλωμένο στὸν κάμπο τὸν εὐφορο τῶν στοχασμῶν. Ἐνα χαῖρε καὶ ἕνα χαμόγελο στὸν ἥλιο τῆς ἀγάπης...

Κι ὅμως... Σὲ λίγο καθὼς βγήκα στὴν πλατεῖα καὶ μᾶζωσεν ἡ κίνηση, σταμάτησα μπροστά σ'ένα τραῖνο τῆς πόλης· ὅπως γοργοπέρασε, μοῦ φάνηκε σὰν τὸ πνεῦμα τῆς πραγματικότητας, πού γοργὰ διαβαίνοντας σαστίζει τοὺς ἄδολους στοχασμούς μας... Καὶ εἶπα: «Σαυτὴ τὴν πολιτεία ὅπου ὁ μηχανισμὸς κοντέθει νὰ πεῖ τὴν τελευταία του λέξη καὶ ὅπου τὸ μυαλὸ τῶν ἀνθρώπων κατάντησε πολυσύνθετο σὰν ἕνα σπίτι μὲ πολλὰ πατώματα, ἐδῶ ὅπου ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ σου ἔγινε δαίδαλος ἀπὸ αἰσθήματα καὶ σκέψεις, ἐσύ, ξεπλανευτὴ τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ σου, μιλάς γιὰ ἀπλότητα ψυχῆς!...»,

Τί μωρός ἀλήθεια πού ἤμουν νὰ φαντασθῶ τὴν ψυχή μου ἀπλή, ἐγὼ ὁ δολερὸς ἐγωπαθής!...

22 ΦΕΒΡΑΡΙΟ 192...

Ἐύπνησα μένα τρομερὸ πονόδοντο' πάντα μοῦ τυχαίνει μαζί με τὴ δύναμη τοῦ φυσικοῦ πόνου κι οἱ σκέψεις μου νὰ φτάνουν ἓνα σημεῖο ὀξύτητας ἀσυνήθιστο.

— Δὲν ὑπάρχω! σκεφτόμουν ἐνῶ ὁ πόνος δυνάμωνε. Αὐτὸς πού μονολογεῖ τώρα, δὲν εἶμαι γὼ' αὐτὸς πού σκέφτεται, εἶναι ἡ σκιά τοῦ ἐγὼ μου!

Αὐτὴ ἡ σκιά ἢ ριχμένη μπροστά μου ἀπὸ ξένα φῶτα — διαβάσματα καὶ σταχυολογήματα ξένων σκέψεων. Μὲ πόσην ὅμως ἀγάπη κοιτάζω νὰ δυναμῶνω αὐτὴ τὴν ξένη σκιά! Καὶ πόσο θέλω νὰ δείχνω στοὺς ἄλλους πὼς αὐτὸ τὸ πράγμα πού μπροστά μου φειδοσέρνεται εἰμ' ἐγὼ!... Ὡ ἀμφιβολία! Μάννα παράξενη, πού γεννᾷς τὸν καλλιτέχνη ἢ τὸν ψευτοκαλλιτέχνη καὶ κατόπι τὸν παρατάς στὰ σκοταδερά μονοπάτια νὰ βρεῖ τὸν ἑαυτὸ του...

— Σὲ ποιόνα πίστεψες, Ἄννα, φώναξα. Σὲ μένα ἢ στὴ σκιά μου; ...

Ἡ ματιὰ μου πῆγε στὰ βιβλία' κι ἔνοιωσα' μίσος δυνατὸ νὰ με συνεπαίρνει γιὰ τοὺς ὑπουλοὺς αὐτοὺς συντρόφους πού μιλᾷν τότε πού θ' ἄθελες νὰ σώπαιναν καὶ πού σωμαίνον ὅταν τοὺς ρωτᾷς...

Ἔσεις, μισερὰ βιβλία, ἔσεις ξένες φωνὲς πνίξατε τὴ δικιά μου αὐθόρμητη φωνή! Ὅχι τῆς Γνώσης, ἐσὺ μοῦ σκότωσες τὸ ἐγὼ!...

Ἄρπαξα τὰ βιβλία καὶ με λύσσα βάλθηκα νὰ τὰ πετῶ χάμω' ἔνοιωθα πὼς ἡ πνιγμένη αὐτὴ φωνὴ πού μέσα μου κάποτε σιγομουρμούριζε, θάταν δροσερὴ κι ὀρηκτικὰ ὅπως τὸ φύσημα προΐνῃς αὔρας' ἓνα κελάδημα κι ἓνας χεῖμαρρος μελωδίας πού θὰ ξέφευγε ἀπ τὰ στήθια μου ἐλευτέρα καὶ ξένοιαστα ὅπως τὸ τραγοῦδι ἐρωτόπαθου ἀηδονιοῦ. Ὡ ναί, εἶσαι δροσερὴ, μυστικὴ φωνὴ πού δὲν ξεχύθηκες κι οὔτε θὰ ξεχυθεῖς ἀπ τὰ στήθια τῶν γερασμένων παιδιῶν τῆς Γνώσης!... Ὅμως τί μπορούμε νὰ κάμουμε δίχως τὰ βιβλία;...

Ξέρω ἓνα δάσος πλούσιο καὶ ξωτικό' πιὸ παλιὸ εἶναι κι

ἀπ τὴ θύμηση τῶν ἀνθρώπων. Καὶ τὸ δάσος εἶναι ἡ σκέψη ἢ παγκόσμια. Πρὸς αὐτὸ τὸ δάσος τραβῶ τὴν πᾶσαν ἀγῆ ἐγὼ, ὁ λωτόμος. Πρέπει ἀπὸ κεῖ νὰ κόψω ξύλα γιὰ νὰ ζεστάνω τὸ τζάκι τὸ δικό μου καὶ τῶν ἄλλων. Μέσα στὴν ἀπεραντωσύνη τῶν αἰώνων μονάχα τὸ δάσος στέκεται ἀκατάλυτο. Καὶ πρέπει κάθε μέρα ὁ λωτόμος νὰ κόβει ξύλα ἀπ τὸ δάσος. Γιατὶ ἀλλοιώτικα;... Ἐρημο θάπομνει τὸ σπίτι καὶ παγωμένο τὸ τζάκι ἀπ τὸν κρύον ἄνεμο τῆς στείρωσης... Μονάχα τὰ ξύλα πού κόβω ἀπ τὸ ξένο δάσος, μονάχα αὐτὰ μποροῦν νὰ ζεστάνουν ἐμένα καὶ τοὺς ἄλλους! Καίγω τὴν σκέψη τοῦ ἄλλου γιὰ νὰ ζεσταθῶ με τὴ φλόγα τῆς... Μὰ τάχα μπορεῖ ὁ φτωχὸς λωτόμος νὰ βρεῖ ξύλα ἄλλου;... Μπορεῖ νὰ βγεῖ ἀπ τὸν συνηθισμένο δρόμο; That is the question!

Μὰ γιατί νὰ σκέφτομαι ὅλο γιὰ μένα; ... Πάντα ὁ κύκλος, ὁ κύκλος, τῆς ἐσωτερικότητος ὁ κύκλος! Εἶμαστε τὰ κουρασμένα ἄλογα τοῦ μαγανοπήγαδου' καὶ γυροφέρνουμε, ὁλοένα γυροφέρνουμε με σκεπασμένα μάτια στὸ πηγάδι πού λέγεται ἐσωτερικὴ ζωὴ γιὰ νὰ βγάλουμε ἀπὸ κεῖ τὸ νερὸ πού θὰ ποτίσει τὸν κάμπο, ἔρχεται στιγμὴ πού τὸ πηγάδι στερεθεῖ' καὶ ἄλλογο σταματᾷ ἀποσταμένο... Ὁρὲς στέκεται ἔτσι' καὶ πὰ ἔχει ἀποκάμει ἀπ τὸ πολὺ νὰ στέκεται... Τότε συλλογιέται: Ποιὸς θὰ με κάμει νὰ ξεφύγω ἀπ τὸν καταραμένο αὐτὸν κύκλο;... Νὰ ξεφύγω καὶ νὰ γίνω τὸρμητικὸ ἄτι πού χυμᾷ ἐνάντια στοῦ ἀνέμου τὸν δρόμο καὶ σταματᾷ μονάχα πάνω στὸν γκρεμὸ, μὲλορθο τὸ κεφάλι καὶ με ρουθούνια τρεμάμενα, ἀντικρύζοντας με ματιὰ διωασμένη ἀπὸ περιπέτειες τὸν ἥλιο τὸν καταχτητὴ!... Ἔτσι κι ἐγὼ συλλογιέμαι στὶς τέτοιες ὥρες...

Σιγὰ-σιγὰ ξαναγύρισα στὴν κάμαρα' ὁ πόνος εἶχε λιγοστέψει' τώρα εἶχε γίνει ὁ ὑπουλὸς πόνος πού σοῦ ἀγγίζει γιὰ λίγο τὰ νεῦρα καὶ σὲ κάνει παιδάκι κλαψάριο.. Ἔσκυφα καὶ με συντριβὴ μάξεψα τὰ βιβλία σὰ νάθελα νὰ τοὺς γυρέψω συγγνώμη. Ὑστερα ἄνοιξα τὸ συρτάρι με τὰ χειρόγραφα.

Νὰ ἢ ἡ διάλεξή μου «περὶ αἰσθητικῆς στὴν κριτικὴ μας» πού θὰ κάνω μεθαύριο. Μιὰ-μιὰ θυμήθηκα φράσεις βαθυστοχάστες, πολυσήμαντες λέξεις, πού εἶχα με φροντίδα βάλει στὴ μελέτη μου. Ἔτσι μοῦ ξαναἤρτεν ὁ ἐνθουσιασμός.

Ἔβαλα μπροστά μου μιὰ καρέκλα κι ἄρχισα νὰ διαβάζω σὰν μπροστά σὲ ἀκροατές. Χρωμάτιζα τὴ φράση· σταματοῦσα σὲ μερικὲς τολμηρὲς ἰδέες καὶ κοιτάζα πρὸς τοὺς νεαροὺς ποὺ θὰ θορυβοῦσαν σαυτὸ τὸ σημεῖο· μὰ ἐγὼ δυνάμωνα τὴ φωνὴ καὶ μὲ συνεπῆρε «ἡ λυρική πνοὴ τῆς σκέψης μου!...»

Θαύμασα μὲ τὸ παίξιμό μου. «Ἄν καταφέρεις ἔτσι νὰ μιλήσεις, θ'ἔχεις θρίαμβο!» σκέφτηκε τὸ ἐγὼ μου γιὰ τὴ σκιά του. Naί, εἶχε παίξει καλὰ τὸ ρόλο τῆς ἡ σκιά μου...

23 ΦΕΒΡΥΑΡΙ 192...

Βρέχει. Κλείστηκα στὴν κάμαρα καὶ βλέπω τὴ βροχὴ νὰ πέφτει ψιλή· οἱ στάλες τῆς στοῦ τζάμι μου φαίνονται σὰν ἀτέλειωτα δάκρυα ποὺ ἀγογγύλαγαν ἀπὸ κάπου ψηλά. Πολυληῶρα κοιτάζα· καὶ στοῦ τέλος μου ἤρτεν ἡ ἔμπνευσις.

Κάθισα κι ἐγὼ ἄψα ἓνα σοννέτο γιὰ τὴ βροχή...

«Ἀριστούργημα!» φώναξα διαβάζοντάς το δυνατὰ· καὶ χτυποῦσα μὲ τὸ χέρι στοῦ τραπέζι.

Ἀριστούργημα! πόσες φορὲς τὴν εἶπα αὐτὴ τὴ λέξη; Καὶ πόσες ἄλλες θὰ τὴν ξαναπῶ; Βέβηλα κι ἀστόχαστα θὰ τὴν προφέρει τὸ στόμα μου σὰν μιὰ κοινή, ἀσημαντὴ λέξη...

Τὸ ὄπιο τῆς ἔμπνευσις μέθυσε γιὰ λίγο τὴν ἀνία μου· φόρεσα ξανά τὴ μάσκα τοῦ «ἐξοχώτατου ποιητῆ» κι ἀτένισα καταφρονετικά τὸ δρόμο καὶ τοὺς ἀνθρωπάκους ποὺ γοργοδιάβαιναν στάπεναντι πεζοδρομὶ γιὰ νὰ μὴ βραχοῦν.

«Παραμονεύει κάποιος!» σκεφτόμουν ὡστόσο μάνη-συχία. Naί, στὴν κάμαρά μου ἔνοιωθα κάποιον νὰ παραμονεύει, ἔτοιμος νὰ σκαφαλώσει στοῦ σηκωμένο μου κεφάλι γιὰ νὰ τὸ λυγίσει. Κι ἦσαν ἐσύ, ὦ ἀνία, ποὺ παραμόνευες. Σιγὰ ξαναἤρτες κοντά μου, μάγκάλιασες, καὶ μοῦ ὄδωσες τὸ πιχρὸ φιλί σου...

Ἀκόμα βρέχει παντοῦ ἀπλωμένο τὰχνὸ δίχτυ τῆς βροχῆς, παντοῦ τὸ ἴδιο πνιχτὸ κλάμα τῆς. Ψυχὴ μου! τί κουρασμένη ποὺ εἶσαι, ψυχὴ μου!... Μηχανικὰ τὰ χεῖλιά μου πρόφεραν:

Il pleure dans mon cœur
comme il pleut sur la ville...

Βερλαῖν, ἀγαπημένε μου ποιητῆ!... Naί, ἡ καρδιά μου κλαίει, Βερλαῖν...

ΑΡΓΟΤΕΡΑ

Χα! χα! καὶ τώρα γελάστηκα. Πίστευα, μὲ τὰ σωστά μου, πίστευα στὴ σκιά μου. Τώρα ὁμως εἶναι ἀληθινὰ κουρασμένη ἡ ψυχὴ μου...

Ἔχω κάποτε τὴν ἡδονὴ τῆς ζαλάδας ποὺ σπρώχνει τὸ παιδάκι νὰ σκύβει πάνω ἀπὸ τρομαχτικοὺς γκρεμοὺς. Κι ἐγὼ σκύθω πάνω ἀπ τὴ ψυχὴ μου, ἀπ αὐτὸ τὸ βάραθρο τῆς κενότητος καὶ τῆς ὑποκρισίας ὅπου δὲν ξεχωρίζεις τὸ βάθος. Καὶ θαρρῶ πὼς τὴν ἴδια κραυγὴ ἀκούω πάντα νὰ νεβαίνει ἀπ τὰ τρίαβαθα: *comediante! comediante!*... Μπροστά στοὺς ἄλλους, ντύνω τὴ σκέψη μου μὲ τὸ δόγμα· σκεπάζω τὴν κραυγὴν αὐτὴ μὲ τὰ φωναχτὰ λόγια τοῦ δόγματος· σκεπάζω καὶ τὴ ματιὰ μου· γιὰτὶ δὲν βλέπω τοὺς δλόγηρά μου ἀνθρώπους χάρη στοῦν πέπλο τοῦ δόγματος. Μὰ τώρα;...

Τί ψευτιά καὶ τί τρανὴ κωμωδία! Μιλήσαμε γιὰ ὅλες τὶς ψευτιές, πετάξαμε κάτω πολλὲς μάσκες· καὶ μόνο τὴ δική μας ψευτιά, τὴ δική μας μάσκα δὲν τολμήσαμε νὰ γίξουμε. Κι ὁμως τί τρανὴ κωμωδία!

Θ. ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

(Ο ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ) *

.... Κ' ἔπειτα ἤρθε τὸ «Φθινόπωρο». Στὸ μεγάλο αὐτὸ διήγημα καὶ στὶς τελευταῖες ποιητικὲς συλλογὲς του «Βραδυνοὶ Θάλλοι» καὶ «Ἄπλοὶ Τρόποι» διαφαίνεται ἓνας ὁμοιογενὴς αἰσθητικὸς ἐρεθισμὸς. Ἔχουν ἔντονο κοινὸ

(*) Ἀπόσπασμα ἀπὸ μελέτη.

χαρακτηριστικό τὴν προσπάθεια τοῦ τεχνίτη γιὰ κάποια πληρότητα ἀμοιβαιότητος, νοήματος καὶ μορφῆς, ὑποταγμένης στὸ ἀπαιτητικότερο αἰσθητικὸ ραφινάρισμα. Ἡ προσπάθεια αὐτή, — πὺν κατὰ τὴ γνώμη μου δὲν ἔμεινε μόνο προσπάθεια, ἀλλὰ ἔγεινε ὑπόδειγμα μὲ σημαντικότερες ἀξιώσεις, — εἶναι κάτι τὸ τελείως νέο γιὰ τὴ νεοελληνικὴ πεζογραφία. Δὲν παρατρέχουμε τὸ γεγονός ὅτι κι ὁ Χρηστομάνος πολὺ πρωτότερα ἔδωσε δείγματα τέτοιων αἰσθητικῶν σχεδίων, ἀλλὰ πάντα σιάνθηκε λιγότερο ἐξελιγμένος καὶ συγγρατῆμένος στοὺς κοινούς ἐξωτερικούς τρόπους.

Τὸ «Φθινόπωρο» εἶναι ἰδιαιτέρως οἰκογενειακὸ διήγημα. Τὸ νεοελληνικὸ διήγημα ἔχει μείνει πολὺ μέσα στὴν οἰκογένεια, ἔχει ἐν τρυφήσει στὸ σπίτι. Εἶναι συνέπεια τῆς φυλετικῆς ἐνατένισης στὴν οἰκογένεια, πὺν ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ τὴ βάση καὶ τὸ διακριτικότερο χαρακτηριστικὸ τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀκόμα καὶ τὸ διήγημα τῶν νέων, πὺν εἶναι τελείως ἀνόμοιο κι ἀσύνδετο μὲ τὸ διήγημα τῶν παλῶν, — πράγμα πὺν ἀποτελεῖ ἕνα ἐνδιαφέρον φαινόμενο, γιὰτὶ ἡ πεζογραφία τοῦ ἀμέσου παρελθόντος δὲν κλείνει ἐντὸς τῆς μιᾶν ἀσημαντότητα δικαιολογική, — κι αὐτὸ ζεῖ μὲ ξεχωριστὴ ἡδονὴ στὸ περιβάλλον τοῦ σπιτιοῦ.

Τὸ χαρακτηριστικὸ αὐτὸ τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς βρῖσκεται σὲ πληθωρικὸ βαθμὸ στὸ «Φθινόπωρο», ἴσως μάλιστα καὶ σὲ ἀγνότερη ποιότητα ἀπ ὅσο σ' ἄλλα παρόμοια ἔργα, γιὰτὶ ἡ παθητικὴ αὐτὴ ἱστορία ξετυλίγεται ἀνάμεσα στὶς συνήθειες ἑνὸς περιορισμένου ἐπαρχιακοῦ περιβάλλοντος. Ἐπιμένω στὸ σημεῖο αὐτὸ γιὰ νὰ τονιστεῖ ὁ ἑλληνικὸς χαρακτήρας τοῦ ἔργου, πὺν τοῦ ἀμφισβητήθηκε τόσο εὐκόλα ἀπὸ πολλούς. Ἀλλὰ τὸ ξεγέλασμα αὐτὸ δὲν εἶναι περιπτωσιακὸ καὶ μονομερές. Προέρχεται ἀπὸ τὴ συνολικὴ παρανόηση τῶν ἐκφραστικῶν μέσων μιᾶς νέας — γιὰ τὸν τόπο μας — τέχνης, πὺν ἐπικοινωνεῖ ἀδιάκοπα μὲ τὶς ξένες διανοήσεις καὶ προσπαθεῖ ν' ἀνταποκριθεῖ σὲ κάποιες λεπτές ἰδιοτροπίες τοῦ σημερινοῦ πνεύματος πὺν εἶναι αἰσθητικὰ ἀπαιτητικότερο καὶ προηγμένο τοὺς τελευταίους καιρούς.

Τὸ «Φθινόπωρο», ζεῖ μέσα σὲ μιᾶν ἀτμοσφαιρὰ ἀμφιβολιῶν. Ἡ ρόμπα τοῦ παποῦ, πὺν γλυστράει ἀθόρυθη καὶ περίεργη στοὺς διαδρόμους καὶ στὰ δωμάτια μὲ βήματα ἀσταθῆ κι ἀβέβαια, τὸ ἔρωτικό εἰδύλλιο τῆς κόρης

πὺν παρουσιάζεται σ' ἕναν δραματικὸ καὶ παθητικότερο ἀντιπερισπασμὸ ἐναλλαγῆς αἰσθημάτων καὶ ὑποψιῶν, τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα γύρω στὴ φύση πὺν ἀποτελοῦν τὶς ποιητικὲς ἐκείνες σελίδες τῶν μεγάλων περιγραφῶν, — ὑπάρχει ἡ ἐκδοχὴ πὺς τὸ διήγημα ἔχει βγεῖ ἀπὸ μιὰ σειρά φθινοπωρινῶν τραγουδιῶν τοῦ ποιητῆ, — ἡ σειρά τῶν ἀπροσδιόριστων πραγμάτων καὶ αἰσθημάτων δημιουργεῖ τὴν ἀτμοσφαιρὰ τῆς ὑποψίας καὶ τῆς ἀμφιβολίας. Παντοῦ ἡ ἐξαντλητικὴ ὑποψία γιὰ κάποιο ἐνδεχόμενο κ' ἡ ἀνήσυχη ἀμφιβολία γιὰ τὸ παρόν: τὸ βαθύτερο ψυχικὸ χαρακτηριστικὸ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐπαρχιακῆς ἐκείνης ἱστορίας.

Θὰ ἦταν βασικὸ ἐλάττωμα ἡ τοῦλάχιστον ἐλάττωμα τῆς ἀφομοιωτικῆς ἑλληνόπρεπτης τέχνης, — ὅπως τὴ λένε, — ἀν προσπαθούσαμε νὰ τοποθετήσουμε στὸ φῶς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ψυχικοῦ αὐτοῦ σκιοφωτος. Καὶ ἡ ἀντικαλλιτεχνικὴ αὐτὴ τοποθέτηση θὰ εἶχε ἀποτέλεσμα τὴν ολοκληρωτικὴν ἐξάτμιση τῆς ἰσχυρότατης συμπεκνωτικῆς ἐκείνης ὑποβολῆς, πὺν ἀναδίνει ἕναν ἀπέραντο σκεπτικισμὸ.

Ἀναπόφευκτη συνέπεια ὅλων αὐτῶν δὲν εἶναι ἡ ἄρνηση τῆς γόνιμης ἐκείνης σειρᾶς τῶν ἀπλῶν καὶ διάφανων ἔργων τῆς πεζογραφίας τοῦ ἐγγύτατου παρελθόντος. Αὐτὰ εἶναι μὲ τέτοιο τρόπο σχεδιασμένα, ἔχουν τέτοια τὴ δημιουργικὴ σύλληψη, πὺν βρῖσκονται σὲ ἐπιτυχημένη ἀμοιβαιότητα μὲ τὴν τεχνικὴ ἐκτέλεση. Ἀλλὰ τὸ «Φθινόπωρο», καὶ τὰ ἔργα τῆς τέχνης αὐτῆς, ἔχουν ἄλλην τὴν καλλιτεχνικὴν ὑφή καὶ ἐντελῶς ἀντίθετη τὴν ψυχικὴ ἀποψη ἀπὸ τὰ ἀπλά καὶ ἡσυχὰ ἔργα. Ἐκεῖνα δορίζουν μὲ εὐκολία καὶ ἀκρίβεια τὰ πράγματα καὶ τὶς διαθέσεις. Στὸ «Φθινόπωρο», κυριαρχεῖ ἡ ἀμφιβολία. Θυμᾶμαι πὺς ὅταν κάποτε, ὕστερ' ἀπὸ τὸ πρῶτο διάβασμα, θέλησα νὰ δοῖσω τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, δυσκολεύτηκα πολὺ νὰ τακτοποιήσω τὶς ἐντυπώσεις μου. Ἀμφέβαλα γιὰ ὅλα. Καὶ νόμισα πὺς ἡ ἀμφιβολία αὐτὴ ἦταν ἀποτέλεσμα τοῦ καιροῦ πὺν εἶχε μεσολαβήσει. Ἀλλὰ καὶ τὸ δεύτερο διάβασμα τὴν ἴδια ἐντύπωση μοῦ ἄφησε. Τὸ «Φθινόπωρο», εἶναι τὰ ἔργα τῆς Ἀμφιβολίας.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Ο ΓΚΑΙΤΕ Η Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Βρίσκω μιὰ πρόνοια στή σύσταση τοῦ κόσμου, γιὰ τὸν γραφιά ἢ τὸν γραμματικό, ποὺ πρόκειται νὰ ἐκθέσει τὰ ἔργα τοῦ θαυμαστοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς τὸ ὁποῖο παντοῦ σαλεύει κι ἐργάζεται. Ἡ δουλειὰ ἐνὸς τέτοιου εἶναι μιὰ ἀποδοχὴ μὲς τὸ μυαλὸ τῶν γεγονότων, καὶ μιὰ διαλογὴ τῶν προεξεχόντων καὶ χαρακτηριστικῶν ἐμπειριῶν.

Θὰ ἐκτεθεῖ ἡ Φύση. Ὅλα τὰ πράγματα ὑποχρεώνονται νὰ γράψουν τὴν ἱστορία τους. Ὁ πλανήτης, τὸ πετράδι, προχωρεῖ ἀκολουθούμενο ἀπ' τὴ σιὰ του. Ὁ βράχος ποὺ κατοικυαλὰ ἀφήνει τὶς χαραματιές του πάνω στὸ βουνό ὁ ποταμός, τὸ αὐλάκι του στὴ γῆ τὸ ζῶο, τὰ κόκκαλά του στὸ γεωλογικὸ στρώμα ἢ φτέρη καὶ τὸ φύλλο, τὰ ταπεινὰ ἐπιτάφιά τους στὸ πετροκάρθουνο. Ἡ σταγὼνα ποὺ πέφτει κάνει τὸ ἀνάγλυφό της στὴν ἄμμο ἢ στὴν πέτρα. Κανένα πόδι δὲ βηματίζει στὸ χιόνι, ἢ στὸ ἔδαφος, δίχως νὰ τυπώσει, μὲ χαραχτῆρες λίγο—πολὺ διαρκεῖς, τὸ χάριτ τῆς πορείας του. Κάθε πράξη τοῦ ἀνθρώπου καταγράφεται στὰ θυμητικά τῶν συντρόφων του, καὶ στοὺς τρόπους καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου. Ὁ ἀέρας εἶναι γεμάτος ἤχους ὁ οὐρανός, σύμβολα τὸ ἔδαφος εἶναι ὄλο σημειώσεις κι ὑπογραφές καὶ τὸ κάθε πράγμα κατασκευασμένο ἀπὸ ὑπαινημούς, ποὺ μιλοῦν στὸν ἔξυπνο.

Στὴ φύση, αὐτὴ ἢ αὐτοκαταγραφή εἶναι ἀδιάκοπη, καὶ τὸ διηγηματικὸ εἶναι τὸ ἀποτύπωμα τῆς σφραγίδας. Οὔτε ξεπερνᾷ οὔτε βγαίνει πιδ κοντὸ ἀπ' τὸ γεγονός. Ἄλλὰ ἢ φύση σφίγγεται γιὰ τ' ἀπάνω καί, στὸν ἀνθρώπο, ἢ ἐκθεση εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ ἀποτύπωμα τῆς σφραγίδας. Εἶναι μιὰ καινούργια καὶ λεπτότερη μορφή τοῦ πρωτότυπου. Ἡ ἐκθεση εἶναι ζωντανή, ὅπως ζωντανὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ αὐτὴ ἐκθέτει.

Στὸν ἀνθρώπο, ἢ μνήμη εἶναι ἓνα εἶδος καθρέφτη, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ δεχτεῖ τὶς εἰκόνες τῶν τριγυρνῶν ἀντικειμένων, παίρνει ζωὴ, καὶ τὶς διαθέτει κατὰ καινούργια διάταξη. Τὰ γεγονότα ποὺ ἀποροφήθηκαν δὲ μένουν ἄδρανα ἄλλα

μερικὰ κατακάθονται, καὶ ἄλλα ἀστράφτουν ἔτσι ποὺ γρήγορα ἔχουμε μιὰ καινούργια εἰκόνα, καμωμένη ἀπ' τὶς προεξέχουσες πείρες. Ὁ ἀνθρώπος δρᾷ μαζί μὲ ἄλλους. Ἄγαπᾷ νὰ ἀνακοινώνει κι ἐκεῖνο ποὺ ἔχει νὰ πεῖ τοῦ κάθετου βαρῦνὰ στὴν καρδιά ἔως ὅτου μεταδοθεῖ. Ἄλλὰ, ἐκτὸς τῆ γενικῆ εὐχαρίστηση τῆς κουβέντας, μεροῖ ἀνθρώποι γεννηνι ο ὕ ν τ α ι μὲ ἀνεβασμένες δυνάμεις γιὰ τὴ δεύτερη αὐτὴ δημιουργία. Οἱ ἀνθρώποι γεννιοῦνται γιὰ νὰ γράψουν. Ὁ περιβολάρης μαζεύει τὸ κάθε βλαστάρι, τὸν κάθε σπόρο, τὸ κάθε ροδακινοκούκουτσο ὁ προορισμὸς του, εἶναι, νὰ εἶναι φυτευτῆς τῶν φυτῶν. Τὸ ἴδιο ὁ συγγραφέας πετυχαίνει τὴ δουλειὰ του. Ὅτιδήποτε θωρεῖ ἢ πειράται, τοῦ εἶναι μοντέλο, καὶ στρώνεται στὸ νὰ τὸ ζωγραφίσει.

Τὸν παίρνει γιὰ ἀνόητο ὅποιον λέγει ὅτι μερικὰ πράγματα εἶναι ἀπερίγραφα. Πιστεύει ὅτι τὸ κάθε τι ποὺ μπορεῖ νὰ νοηθεῖ μπορεῖ νὰ νὰ γραφεῖ καὶ μπορεῖ νὰ περιγράψει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἢ τοῦλάχιστο νὰ καταπιαστεῖ νὰ τὸ κάμει.

Στὰ μάτια του, ὁ ἀνθρώπος εἶναι «ικανότητα στὸ νὰ ἐκθέτει» καὶ τὸ σύμπαν εἶναι «τὸ μπορετὸ νὰ ἐκτεθεῖ». Στὴν κουβέντα, στὴ συμφορὰ, βρίσκει νέα ὕλικά ὅπως εἶπε ὁ Γερμανὸς ποιητῆς μας, «Κάποιος θεὸς μοῦ ἔδωσε τὴ δύναμη νὰ ζωγραφίσω ὅ,τι ὑποφέρω». Τὰ κέρδη του τὰ τραβᾷ ἀπ' τὴ λύσσα καὶ τὸν πόνο. Ἐνεργόντας ἀστόχαστα, ἀγοράζει τὴ δύναμη νὰ μιλά σοφά. Μόνο μάνητες καὶ μιὰ φουρτούνα παθῶν φουσκώνουν τὸ πανί του ὅπως ὁ καλὸς Λουθηρος γράφει, «Ὅταν εἶμαι ὀργισμένος, μπορῶ νὰ προσεύχομαι καλά, καὶ νὰ κηρύττω καλά :» καὶ ἂν γνωρίζαμε τὴν γένεση τῶν ὡραίων ξεσπασμάτων τῆς εὐφράδειας, θὰ μπορούσαν νὰ θυμίσουν τὴν εὐγενικὴν προθυμία τοῦ Σουλτάνου Ἀμουράτ, ὁ ὁποῖος ἀπόκοψε μερικὲς Περσικὲς κεφαλές, γιὰ νὰ μπορέσει ὁ γιατρός του Βεζάλιος νὰ δεῖ τοὺς σπασμοὺς στοὺς μῦς τοῦ λαιμοῦ. Οἱ ἀποτυχίες του εἶναι προπαρασκευὴ τῶν νικῶν του. Μία νέα σκέψη ἢ ἓνα ξέσπασμα πάθους, τὸν πληροφορεῖ ὅτι ὅσα ἔμαθε καὶ ἔγραψε ἴσαμε τὰ τώρα εἶναι ξένα, — δὲν εἶναι τὸ πρᾶγμα ἀλλὰ κάποιος θρόλος τοῦ πράγματος, κάποια φήμη. Ἐ! τότε ; Πετᾷ τὴν πένη μακρὰ ; Ὅχι ἀρχίζει πάλι νὰ περιγράφει κάτω ἀπ' τὸ καινούργιο φῶς ποὺ χύθηκε μέσα του

— αν με κάποιο τρόπο, μπορέσει ακόμα να εξοικονομήσει καμιά αληθινή λέξη. Η φύση συνωμοτά. Οτιδήποτε μπορεί να νοηθεί μπορεί να ειπωθεί, και μάλιστα τείνει για εκστομίση, κι ως είναι τα όργανα άξεστα και τσευδά (τρευλά). Αν αυτά δεν μπορούν να το περιβάλλουν στην έκτασή τους, περιμένει κι εργάζεται, έως όπου, στο τέλος, τα καλουπίζει στην δική του τέλεια θέληση, και έναρθροποιείται.

Η αγωνιώδης αυτή προσπάθεια μετά τη μιμητική έκφραση, που συναντά κανείς παντού, είναι σημαντική για το σκοπό της φύσης, αλλά είναι άπλη σινογραφία. Υπάρχουν ακόμα ψηλότεροι βαθμοί, κι η φύση έχει πολύ λαμπρότερα προικίσματα για εκείνους που αυτή διαλέγει για μιαν ανώτερη ύπηρεσία: για την τάξη των σοφών η συγγραφέων, που βλέπουν συσχέτιση εκεί όπου το πλήθος βλέπει αποκόμματα, και που σπρώχνονται να παρουσιάσουν τα γεγονότα σε τάξη, κι έτσι να παρέξουν τον άξωνα που πάνω του γυρίζει το τελέρο των πραγμάτων. Η φύση κύριο της τρυφερό μέλημα έχει το κάμωμα του θεωρητικού (speculative) ανθρώπου ή του σοφού. Είναι ένας σκοπός που ποτέ δεν παραβλήθηκε, και που έγγυμονήθηκε στο αρχικό χύσιμο των πραγμάτων. Ο άνθρωπος αυτός δεν είναι επιτρεπτικό ή συμπτωματικό φαινόμενο, αλλά οργανικό «ένεργό αίτιο» (agent), που προνοήθηκε και προετοιμάστηκε, από αιώνες αιώνων, μες το πλέξιμο και την ύψη των πραγμάτων. Προαισθήσεις, και όρμες, τον εμπυχώνουν. Υπάρχει στο στήθος του κάποια φωτιά, που συνοδεύει την κατανόηση κάθε στοιχειώδους, αρχικής αλήθειας, που είναι το λάμπιμο του πνευματικού ήλιου κάτω μες την μπασιά του λαγουμιού. Κάθε σκέψη που ανατέλνει στο μυαλό, τη στιγμή του ξεπροβάλλματός της άγγελοι την ξεχωριστή της σειρά, — αν είναι τίποτα φαντασιοκοπία, ή αν είναι δύναμη.

Αν αυτός έχει τις υποκινήσεις του, υπάρχει απ την άλλη μεριά, κάλεσμα και ανάγκη άρκετη του δώρου του. Η κοινωνία έχει σ' όλες τις εποχές, την ίδια ανάγκη, δηλαδή: ενός ύγιη ανθρώπου με τις χρειαζόμενες δυνάμεις έκφρασης για να βαστά κάθε αντικείμενο μονομανίας στις σωστές του σχέσεις. . . .

Ο σοφός είναι ο άνθρωπος των αιώνων, αλλά οφείλει

επίσης να επιθυμεί μαζί με άλλους ανθρώπους, να τα έχει καλά με τους σύγχρονους του. Ένα είδος όμας περιγέλου μεταξύ των επιπολαίων ανθρώπων, για τους σοφούς, δεν έχει σημασία, εκτός όταν ο σοφός του δίνει προσοχή.

Στη χώρα αυτή, (τις Ένωμένες Πολιτείες) το τόνισμα της συζήτησης, και της κοινής γνώμης, είναι ο έπαινος για τον πρακτικό άνθρωπο: κι η στερεή μερίδα της κοινωνίας, ονοματίζεται με πολύ σεβασμό σε κάθε κύκλο. Οι πατριώτες μας έχουν για τους ιδεολόγους την ιδέα του Μπωναπάρτη. Οι ιδέες είναι καταστροφικές για την κοινωνική τάξη κι ήσυχία, και στο τέλος κάνουν τον κάτοχό τους ανισόροπο.

Πιστεύεται, ότι η παραγγελία ενός φορτίου εμπορευμάτων από τη Νέα Υόρκη στη Σμύρνη ή το τρέξιμο πάνω κάτω για την προμήθεση σε μιαν έταιρεία συνδρομητών, για το βάσιμο μπροστά πέντε-δέκα χιλιάδων άδραχτιών ή οι διαπραγματεύσεις της εκλογικής συνέλευσης ενός κόμματος, και το εκμετάλλευμα των προλήψεων και της ευκολοπιστίας των χωριατών, για το εξασφάλισμα των ψήφων τους τον Νοέμβριο, — αυτά είναι πρακτικά και αξιόπαινα.

Αν επρόκειτο να συγκρίνω τη δράση μις ανώτερης προσπάθειας με τη ζωή του στοχασμού (life of contemplation), δε θα ξεθαρρευόμουν να αποφανθώ με πολύ εμπιστοσύνη υπέρ της πρώτης.

Η ανθρωπότης έχει τόσο μεγάλο μαρτύριο στον έσωτερικό φωτισμό, ώστε πολλά έχουν να πουν ο έρημίτης και ο μοναχός για να υπερασπίσουν τη ζωή της σκέψης και της προσευχής που περνούν. Κάποια μεροληψία, ένα ψυχικό φούντωμα, και χάσιμο της ίσοροπίας, είναι ο φόρος που κάθε δράση πρέπει να πληρώσει. Δράσε αν θές — αλλά το κάμνεις με ζημία σου.

Οι πράξεις των ανθρώπων είναι πολύ δυνατές για αυτούς. Δείξε μου ένα άνθρωπο που ένεργησε, που έδρασε, χωρίς να γίνει το θύμα κι ο σκλάβος της πράξης του. Οτι κάμνουν τους βάζει και τους σπρώχνει στο να το ξανακάμουν το ίδιο. Η πρώτη πράξη που ήταν ένα πείραμα, γίνεται μυσταγωγία. Ο φουριόζος μεταρρυθμιστής συσσωματώνει τη βλέψη του (aspiration) σ' ένα τυπικό ή σ' ένα πρόγραμμα — συμβόλαιο, κι ο ίδιος όπως κι ο φίλοι του

προσκολλούνται στη μορφή, και χάνουν τη βλέψη. Ο Quaker ίδρυσε τον Κουακερισμό, ο Shaker ίδρυσε το μοναστήρι του και τον χορό του και μολονότι το καθένα απ τα συστήματα αυτά φλυαρεί για πνεύμα, δεν υπάσχει κανένα πνεύμα, αλλά επανάληψη, που είναι αντιπνευματική. Στις πράξεις του ένθουσιασμού, αυτό το τραβηγμα πίσω παρουσιάζεται: αλλά σις χαμηλότερες εκείνες ενεργητικότητες, που δεν έχουν ανώτερο σκοπό από το να μās κάνουν πιο χουζούρικους και πιο αναντρους, σις πράξεις τής πονηριάς, πράξεις που κλεύουν και λέγουν ψέμματα, πράξεις που χωρίζουν τή θεωρητική (speculative) απτήν πρακτική ικανότητα, και βάζουν απαγόρευση στο λογικό και στο αίσθημα, σ' αυτές δεν υπάσχει τίποτα άλλο από αναχαίτισμα κι άρνηση.

Στῶν Ἰνδιῶν τὰ ἱερὰ βιβλία γράφει: «Τὰ παιδιὰ μόνο, κι ὄχι οἱ πολύξεροι, μιλοῦν χωριστὰ γιὰ τὴ θεωρητικὴ (speculative) καὶ τὴ πρακτικὴ ἰκανότητα. Δὲν εἶναι παρὰ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ, γιὰτι κι οἱ δυὸ πιτυχαίνουν τὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ τέρμα κι ὅτι κερδίζεται ἀπ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς μιανῆς, κερδίζεται κι ἀπ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἄλλης. Ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος βλέπει, πὺν βλέπει ὅτι τὸ θεωρητικὸ καὶ τὸ πρακτικὸ δόγμα εἶναι ἓνα.» Γιὰτι ἡ μεγάλη δράση ὀφείλει νὰ ντυθεῖ τὴν πνευματικὴ φύση. Τὸ μέτρο τῆς δράσης εἶναι τὸ αἰσθημα ἀπ τὸ ὁποῖο ξεκινά. Ἡ πιὸ μεγάλη πράξη μπορεῖ πολὺ εὐκόλα νὰ εἶναι τῆς πιὸ ξέχωρης περιστασης.

Αὐτὴ ἡ κατάπτωση δὲ θὰ προσέρθει ἀπ τοὺς ἡγέτες, ἀλλὰ ἀπὸ κατώτερα πρόσωπα. Οἱ δυναμεροὶ (robust) κύριοι πὺν ἡγοῦνται τὴ πρακτικὴ τάξῃ συμμαρίζονται τὶς ἰδέες τῆς ἐποχῆς, καὶ ἔχουν πάρα πολὺ συμπάθεια μὲ τὴ θεωρητικὴ τάξῃ. Ποτὲ ἡ οἰαδήποτε κατάπτωση δὲ πρέπει νὰ ζητιέται στοὺς ἀνθρώπους πὺν προσέξουν σ' ἓνα ὀποιοδήποτε εἶδος. Κατὰ τὰ ἑρωτῆματα, ἡ ἐρώτηση τοῦ Ταλλεϋράνδου εἶναι παντοτινὰ ἡ κυριώτερη: ὄχι, εἶναι πλούσιος; εἶναι ἀξιόπιστος; εἶναι σημαίνων κύριος; ἔχει αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ προσόν; — ἀλλὰ, εἶναι τίποτα; στέκει γιὰ τίποτα; Πρέπει νὰ εἶναι καλὸς γιὰ τὸ εἶδος του. Αὐτὸ εἶναι ὅλο πὺν ἐρωτᾷ ὁ Ταλλεϋράνδος, ἡ Κρατικὴ ὁδὸς (State-street), ὁ κένδρος νοῦς τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Νὰ εἶσαι πραγματικὸς καὶ θαυμαστός, ὄχι ὅπως ξέρουμε, μὰ ὅπως ἐσὺ ξέρεις. Οἱ ἀξιοὶ ἄνθρωποι δὲν ἔξε-

τάζουν σὲ τί εἶδος ἓνας ἄνθρωπος εἶναι ἀξιος, παρὰ μόνο ἂν εἶναι ἀξιος. Ὁ δάσκαλος ἀγαπᾷ τὸν ἄλλο δάσκαλο χωρὶς νὰ λάβει ὑπ ὄψη του ἂν εἶναι ρήτορας, καλλιτέχνης, χειροτέχνης, ἢ βασιλιάς. Ἡ κοινωνία πραγματικὰ δὲν ἔχει σοβαρώτερο ἐνδιαφέρον ἀπ τὴν καλοπέραση τῆς λογοτεχνικῆς τάξης. Καὶ δὲν πρέπει κανεὶς ν' ἀρνηθεῖ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐγκάρδια ἀναγνωρίζουν καὶ καλοδέχονται τὰ πνευματικὰ ἐπιτελέσματα. Κι ὅμως ὁ συγγραφεὺς δὲ στέκει μᾶζι μᾶς σὲ κανένα ἐξουσιαστικὸ ἐπίπεδο. Μοῦ φαίνεται πὺς αὐτὸ εἶναι δικὸ τοῦ λάθους. Ὑπῆρξαν καιροὶ πὺν ἦταν πρόσωπο ἱερό: ἐκεῖνος ἔγραφε ἱερὰς Βίβλους: τοὺς πρώτους ὕμνους: τοὺς κώδικες: τὰ ἐπικά: τὰ τραγικὰ ἄσματα: Συβιλλειανοὺς στίχους: Χαλδαϊκοὺς χρησμούς: Λακωνικὰ ἀποφθέγματα, χαραγμένα πᾶνω στοὺς τοίχους τῶν ναῶν. Κάθε λέξη ἦταν ἀλήθεια, καὶ ξυτνοῦσε τὰ ἔθνη σὲ καινούργια ζωὴ. Ἐγραφε δίχως ἐλαφράδα, καὶ δίχως διάλεγμα. Κάθε λέξη χαράζονταν μπροστὰ του, στὴ γῆ καὶ στὸν οὐρανὸ: κι ὁ ἥλιος καὶ τὰ ἄστρα ἦταν μονάχα γράμματα τοῦ ἴδιου νοήματος, καὶ καμμιάς ἄλλης χρησιμότητος. Μὰ πὺς μπορεῖ νὰ τιμηθεῖ, ὅταν δὲν τιμᾷ τὸν ἑαυτὸ του: ὅταν χάνεται μέσα στοῦ πλήθος: ὅταν δὲν εἶναι πιὰ ὁ νομοθέτης, ἀλλὰ ὁ κόλακας, πὺν σκύβει μπροστὰ στὴν κούφια γνώμη ἐνὸς ἀδιάφορου κοινού: ὅταν ὀφείλει νὰ ὑποστηρίξει μ' ἀδιάντροπη συνηγορία κάποια κακὴ κυβέρνηση, ἢ ὅταν ὀφείλει νὰ γαυγίζει, ὅλο τὸ χρόνο μὲ τὸ μέρος τῆς ἀντιπολίτευσης; εἴτε γράφει συνθηματικὴ κριτικὴ, ἢ ξεσκισμένα διηγήματα: ἢ, γενικὰ, ὅταν γράφει δίχως σκέψη, καὶ δίχως ξαναγύρισμα, μέρα, σις πηγὲς τῆς ἐμπνευσης;

Κάποια ἀπάντηση σ' αὐτὲς τὶς ἐρωτήσεις μπορεῖ νὰ προμηθευτεῖ ἐπιθεωρόντας τὴ λίστα λογοτεχνικῶν μεγαλοφυῶν τῆς ἐποχῆς μᾶς. Ἀνάμεσά τους, κανένα πιὸ διδαχτικὸ ὄνομο δὲν ἀπαντιέται παρεκτός ἐκεῖνο τοῦ Γκαῖτε, γιὰ νὰ παρουσιάσει τὶς δυνάμεις καὶ τὰ χρέη τοῦ σοφοῦ ἢ τοῦ συγγραφέα.

Περίγραφα τὸν Μποναπάρτη ὡς τὸν ἀντιπροσωπευτικὸν τύπο τῆς ἐξωτερικῆς λαϊκῆς ζωῆς καὶ τῶν ἐξωτερικῶν λαϊκῶν ἀποβλέψεων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνα. Τὸ ἄλλο του μισό, ὁ ποιητῆς του, εἶναι ὁ Γκαῖτε, ἄνθρωπος ὀλότελα ἐξοικειωμένος στὸν αἰῶνα του, πὺν ἀναπνέει τὸν ἄερα του, γιένεται τὰ φρούτὰ του, ἀδύνατος νὰ νοηθεῖ σ' ἓνα προτυ-

τερινό καιρό, και πού ξετινάζει, κατά τὰ πιό κολοσσιαία μέρη της, τὴ μορφὴ γιὰ ἀδυναμία, πού δίχως ἐκεῖνον, θὰ βάραινε πάνω στίς πνευματικῆς ἐργασίαι τῆς ἐποχῆς. Φανερόνεται σέ μιὰ ἐποχὴ πού ἡ γενικὴ μόρφωση ἔχει ξαπλωθεῖ, και λειάνει ὅλους τοὺς βαθνοὺς ἀτομικοὺς χαραχτήρες τὸν καιρὸ πού, μὲ τὴν ἀπουσία ἡρωϊκῶν χαραχτήρων, μιὰ κοινωνικὴ εὐμάρεια και συνεργασία εἶχαν ἐπέλθει. Δὲν ὑπάρχει ποιητῆς, ἀλλὰ πλῆθος ποιηματογράφων· δὲν ὑπάρχει Κολόμπος, ἀλλὰ ἑκατοντάδες καπετανέων, μὲ τηλεσκόπια, βαρόμετρα, και συμπυκνωμένη σοῦπα και πεμμικᾶνο· δὲν ὑπάρχει Δημοσθένης, ἀλλὰ μπόλικοι πολιτικοὶ και δικανικοὶ συζητητές· δὲν ὑπάρχει προφήτης ἢ ἅγιος, ἀλλὰ ἱερατικῆς σχολῆς· δὲν ὑπάρχει σοφὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ σοφῆς κοινωνίαι, φτηνὸ τύπωμα, αἰθουσαι ἀνάγνωσις, βιβλιοθηκῆς ἀναρίθμηται. Ποτὲ ἄλλοτε δὲν συνέβηκε τέτοια ποικιλία γεγονότων. Ὁ κόσμος ξαπλώνεται ὅπως τὸ Ἀμερικάνικο ἐμπόριο. Ἀντιλαμβανόμεσαι τὴν Ἑλληνικὴ ἢ Ρωμαϊκὴ ζωὴ—ἢ τὴ ζωὴ τοῦ μεσαιῶνα—σὰν ἓνα ἅπλο και εὐκολονόητο πράγμα· μὰ τὴ μοντέρνα ζωὴ σὰν ἓνα σωρὸ πράγματα, διασκεδαστικά.

(Ξακολουθεῖ)

Μετάφραση ἀπ τ' Ἀγγλικὰ

ΑΛ. ΜΟΥΖΑΚΙΤΗ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΕΣ

ΜΕ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ τοῦ Πολέμη περισσότερο ἀπ τὴν ἑλληνικὴ ποίηση, ἔχασε ἡ ἑλληνικὴ ἠθικὴ. Πρῶος κ' εὐγενικὸς χαραχτήρας ἔμεινε ἔξω ἀπ τὴν ἐξωφρενικὴ ἀκαταστασία τῆς ἠθικῆς ὑπόστασις τῆς νεοελληνικῆς διανόησις μας.

Ποιητῆς μέτριος, θάφησε μιὰ νότα δική του στὴ λογοτεχνία μας, ἂν τὸ μέτριο αὐτὸ δὲν ἦταν καθαρὴ μίμησις.

Ἀκολούθησε τὸν Δροσίνη «κατὰ πόδας» και τὸν μιμήθηκε μ'... εὐσυνειδησία.

Τί σημαίνει ὁμωσ. Ὁ θάνατος του μᾶς στέρησε ἓναν ἄνθρωπο, σπανιότερο προϊόν στὴν Ἑλλάδα ἀπᾶ ἓναν ποιητῆ.

Και γι αὐτὸ μᾶς λύπησε ελικρινά.

Ἡ ΑΓΑΝΑΧΤΗΣΗ μὲ τὴν ὁποία μερικοὶ φίλοι μας, μᾶς περιγράφουν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα τὴν κρατικὴ και κοινωνικὴ ἀδιαφορία ἀπέναντι στοῦ Δημ. Βουτυρά εἶναι ἀξιοπρόσεχτη.

Φαίνεται πὼς ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ ἄκακος και ὁ ἀγνὸς στέκεται τὸ ἐξυλαστήριο θῦμα ὅλης τῆς Ἀθηναϊκῆς ξαδιαντροπιᾶς.

Βέβαια, ὁ Βουτυρᾶς δὲ βγάξει περιοδικό, δὲν συντάσσει ἄρθρα, δὲν εἶναι ὁ παράκλητος ἐξάδερφος τοῦ κυρίου «πρώτου γραμματέως» και γι αὐτὸ εἶναι ὁ παραριγμένος και ὁ ἀνύπαρκτος.

Βρίσκουμε ἀνάφελο νὰ διαμαρτυρηθοῦμε γιὰ τὴν τέτοια συμπεριφορὰ τῶν «κριτῶν τῆς οἰκουμένης» ἀπέναντι σ' ἓναν ἐκλεκτὸ ἐργάτη τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, γιὰ τὴν μὴ ἀνογνωρίζοντάς τους τίς ἀνθρώπινες αἰσθήσεις, ἀντιλαμβανόμεσαι πὼς θὰ ὑψώσουμε φωνὴ «ἐν τῇ ἐρήμῳ».

ΟΙ ΝΕΟΙ τοῦ Πόρτ-Σαίτ μῶλον τὸν ὥραιο τοὺς δημιουργικὸ ἐνθουσιασμό μᾶς καλοῦν νὰ τοὺς βοηθήσουμε γιὰ τὴν ἴδρυσή καὶ στὴν πόλιν τοὺς Ἑ ν ω σ η ς τ ῶ ν Ν έ ω ν.

Στοὺς ἄλλοιμοὺς αὐτοὺς συναγωνιστὲς ἀμέριστῃ θὰ προσφέρουμε τὴ συνδρομὴ μᾶς καὶ μὲ ὑπερηφάνεια θὰ τοὺς καμαρώσουμε σοματωμένους, νὰ καθρεφτίζονται αὐτοὶ ἓνα μέρος τῆς σημερινῆς ἀληθινῆς νεότητος ποὺ ἀγκαλιάζει καινούριους ὀρίζοντας καὶ νέα ἰδανικά.

ΚΡΙΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

(Ο ΠΟΙΗΤΗΣ)

Ἡ τραγωδία τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου—στὴν πιὸ τέλεια του μορφὴ—ἐνέπνευσε καὶ θὰ ἐμπνέει πάντα τὰ πιὸ ἀθάνατα ἔργα στὴ λογοτεχνία. Ἡ τραγωδία αὐτὴ κάθε ἄλλο παρὰ χθεσινὴ εἶναι. Μόλις ξυπνήσαμε ἀπὸ τὸν προγονικὸ μᾶς ὕπνο καὶ ἀπλώσαμε τὰ φτερά τῆς σκέψης γιὰ τὸ μεγαλόψυχο ξεκίνημα, ἄρχισε καὶ τὸ μαρτύριο. Στὴν ἀρχὴ σταθήκαμε ἀντιμέτωποι μὲ τὴ γιγάντια μορφὴ τοῦ Προμηθέα μπροστὰ στοὺς αἰώνιους καὶ ἀλόγιστους Νόμους τοῦ Σὺμπαντος, καὶ ὅταν ἀργότερα πέσανε, καθὼς ἦταν ἐπόμενο, τὰ ψεύτικα καὶ πλαστὰ δόγματα τῆς Χριστιανωσύνης, νοιώσαμε μὲ τὸ Φάουστ τοῦ Γκαίτε ὅλη τὴ φριχτὴ ἀνησυχία, καὶ ὅλο τὸ μαρτύριο, μέσα σένα κόσμῳ χωρὶς σκοπὸ καὶ μυστηριώδικο, σὲ μιὰ ζωὴ τόσο μάταια καὶ περιττὴ. Σήμερα ὅμως ἡ τραγωδία εἶναι πιὸ τρομερότερη. Δὲν τὴν γεννοῦν φαντασίαις ἀφαστες εἰς ὕψος, οὔτε φύσει ποιητικῆς σὰν τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Γκαίτε, παρὰ πηγάζει ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωὴ μᾶς. Ἡ πραγματικότης σήμερα εἶναι τέτοια, ποὺ κάθε εὐγενικὰ καὶ εὐαίσθητη ψυχὴ εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ νοιώσει γενικὰ καὶ ἀόριστα κάποια τοῦλάχιστον ἀηδία, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ ποθῆσει κάποια ἀνατροπὴ : Χρειάζεται ὅμως ἓνας ποιὸ πλατύτερος στοχασμὸς μιὰ βαθύτερη σκέψη μπροστὰ στὴ σημερινὴ κακομοιριά γιὰ νὰ ἀναδειχτεῖ ὁ λογοτέχνης.

Διαβάζοντας τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Ἀλιθέρης τὸ μόνο ποὺ

μοῦ ἔκαμε περισσότερο ἐντύπωση εἶναι οἱ «Ὁραματισμοὶ τοῦ Ἑωσφόρου» καὶ «Ἄλλα Ποιήματα».

Τὸ βιβλίον αὐτὸ χωρίζεται σὲ διὸ μέρη ποὺ ἀντιστοιχοῦν μὲ διὸ συλλογές : Ἀπὸ τὴ συλλογὴ «Ὁραματισμοὶ τοῦ Ἑωσφόρου» ποὺ περιέχει τρεῖς σειρὲς ποιήματα : α] τὸν «Πρόλογο» β] τὸν ὕμνο «Ὁραματισμοὶ τοῦ Ἑωσφόρου» καὶ γ] τὴν «Τριλογία τῶν ὀνειρώτων καὶ τῶν θρηνηνῶν» καὶ Βον τὴ συλλογὴ «Ἄλλα ποιήματα» μέσα στὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται διάφορες σειρὲς.

**

Ι: ΟΡΑΜΑΤΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΕΩΣΦΟΡΟΥ

ΚΑΙ Ἄλλα Ποιήματα

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Α. Πρόλογος. Μόλις ἀνοίξουμε τὸ βιβλίον ἀπὸ τὸν πρόλογο καταλαβαίνουμε, πὼς ἡ φιλοσοφία τοῦ Νίτσε παίρνει καὶ δίνει στὰ πρῶτα τρία τετράστιχα :

«Γύρω μου ἀνόψωσα βουνὰ καὶ μέσ' ἔχω κλειστεῖ
«σποὺ δάξω μέσ τῆ μοναξιά τῆ γυνώρα τοῦ ἑαυτοῦ μου
καὶ παρακάτω

«Ἐτοί ἄς φαντάζω στοὺς τρελλοὺς σὰν ἀπλαχνὸ ἐγὼ τέρας
«Σήμερα τῆ ληρωτικῆ μου ἀφήνω βαριά λαχὴ
«καὶ ξερριζώνω τὰ εἶδωλα μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴ
«καὶ ζῶ γυμνὸς παρθενικὸς στὸ φῶς καινούριας μέρας»

— «Τρεχάτε στὴ μοναξιά νὰ γνωριστεῖτε μὲ τὸν ἑαυτὸ σας!
Στὴν ἀφιλή κορφὴ γίνεται ὁ Ὑπεράνθρωπος» εὐαγγελίζεται ὁ Νίτσε. Στὴ μοναξιά τρέχει καὶ ὁ ποιητὴς. Καὶ νὰ τὸ θάμμα συντελεῖται. Ἀφήνει :

... «τῆ ληρωτικῆ του βαριά λαχὴ
καὶ ἔτσι ληρωμένος, γυμνὸς καὶ παρθένος ζεῖ στὸ φῶς καινούριας μέρας, σὰν τὸν Ὑπεράνθρωπο Ἐκεῖνου.

Ποῦ παρακάτω ὅμως ὁ ποιητὴς φαίνεται σὰν νὰ μὴ μὲναι ἱκανοποιημένος. Τὸ ζήτημα τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας ἢ μέρμυρα γιὰ ὅλους, γιὰ τοὺς πολλοὺς—ποὺ κάθε ἄλλο παρὰ Νίτσεϊκὴ φιλοσοφία εἶναι—φαίνεται νὰ τοῦ γεμίσει τὰ στήθια.

Μιά όργη σαν τού 'Αντρέγιεφ κι ένα μίσος σαν άνεμος ξεσπούν στη μεγαλόπρεπη κραυγή:

... «μὰ δέσμιος δὲ θέλω νὰ ζῶ στὰ βρόχια μῆς χιμαίρας ἄς τράνταξα, ὡ ἀνθρωπότητα, τὸ δέντρο σου ὡς ἀγέρας καὶ πρὶν χαθῶ ἕνα ἐλεύτερο τραγοῦδι νὰ σοῦ πῶ!»

Καὶ ὅμως ἂν θυμηθεῖ κανεὶς τί παραπάνω μᾶς εἶπε θὰ βρεῖ μιὰ μεγάλη ἀντίφαση. Τί σχέση ἔχουν ἡ λύτρωσή του, καὶ τὸ φῶς καινούριας μέρας πὺν κατώρθωσε νὰ βρεῖ παραπάνω, μόνος του, μὲ τὰ δεσιὰ πὺν τὸν κάνουν νὰ θέλει τὴν καλύτερη τῆς τύχης ὀλονῶν παρακάτω; Ἡ καλύτερα πὺς συμβαίνει ὁ 'Αλιθέρης στὸ ἴδιο ποίημα νὰ εἶναι λυτρωμένος, γυμνός, καὶ παρθένος, παρακάτω ὅμως δέσμιος; Τὴν ἀπάντηση, πὺν δὲν εἶναι καὶ πολὺ δύσκολη, ἄς ἀφήσουμε στὸ τέλος, νὰ τὴν δόσουν τὰ πράγματα μόνα τους.

Σειρὰ δεύτερη. Ὁραματισμοὶ τοῦ 'Εωσφόρου.

'Εκεῖνο πὺν ὀφείλει νὰ προσέξει κανεὶς στὸ ποίημα αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον τὰ πομπῶδη λόγια τοῦ κατάδικου «...πὺν στὰ σίδερα πρὸς μὲν εἰ κάποιον χέρι νὰ τοῦ φέρει τῆς εὐλογίας τῆ χάρη...» καθὼς λέγει στὴν ἀρχὴ-ἀρχή. Εἶναι προπαντὸς ἂν τὰ ὀχτάστιχα αὐτὰ λόγια καθρεφτίζον τὴ μορφὴ τῆς ψυχικῆς τραγωδίας τοῦ ἀνθρώπου, πὺν εἶναι σήμερα: ὁ 'Επαναστάτης. Τότε μόνον θὰ φανεῖ πὺς ὁ 'Αλιθέρης δὲν ἀναμασᾷ μονάχα ἰδέες καὶ σκέψεις χιλοειπομένες, παρὰ ἀισθάνεται μᾶζι ἕως τὰ μύχια τῆς ψυχῆς του καὶ ζεῖ στὸν ἑαυτὸ του, ὅτι οἱ ἄλλοι εἶπαν. Πολὺ φυσικὸ καὶ ἐπόμενο εἶναι ὁ ποιητὴς νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὴ σύγχρονη σκέψη, ὀφείλει ὅμως μὸν ἄχα νὰ ἐμπνέεται. Παραδέχομαι μ' ἄλλα λόγια τὸ «φιλοσοφικὸ ποιητὴ», ὅπως τὸν ὀνομάζουν, ὅταν δείχεται ἀντάξιος τῶν ὄσων ἀφομοιώνει τὸ ποιητικὸ του στοιχεῖο. Ἐνας ἀπ' ἐκείνους πὺν ἔχουν νὰ κάμουν μὲ τὴ σύγχρονη σκέψη εἶναι καὶ ὁ 'Αλιθέρης καὶ γι' αὐτὸν τὸ λόγο ἐκεῖνο πὺν θὰ μὲ ἀπασχολήσει, εἶναι, ὄχι τὸ πὺς καὶ ἀπὸ πὺν «ἐπηρεάζεται», ἀλλὰ ἂν εἶναι ἀρκετὰ ποιητὴς, ὅστε τὸ στοιχεῖο του αὐτὸ νὰ κυριαρχεῖ, σὲ τρόπο πὺν νὰ γίνεται τέλεια ἀφομοίωση.

Εἶναι ἀλήθεια πὺς μέσα στοὺς Ὁραματισμοὺς τοῦ 'Εωσφόρου μπορεῖ κανεὶς κάλλιστα νὰ διακρίνει ὀρισμένες σκέψεις καὶ ἰδέες: ἀδύνατο ὅμως νὰ ξεχωρήσει μιὰ ἐνότητα. Φαίνεται καθαρὰ πὺς ὁ ποιητὴς θέλει νὰ... «ὑμνήσει» τὴν ὄργη καὶ προπαντὸς τὴν ὄργη τῆς θέλησης, τοῦ 'Επαναστάτη, τὸ στόμα ὅμως πὺν μιλεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἕως τὸ τέλος δὲν εἶναι ἕνα. Ἐδῶ παρελαύ-

νουν οἱ τρεῖς μορφές μὲ τίς ὀποῖες ἐρμηνεύτηκε στὴ λογοτεχνία ἡ ἀποστάτρια καὶ ἐπαναστημένη ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου:

α) ἡ μορφή τοῦ Προμηθεῖα, πὺν συμβολίζει τὴν ἐπανάσταση κατὰ τῶν αἰωνίων Νόμων τοῦ σύμπαντος, οἱ ὀποῖοι δὲν εἶναι κατὰ ξεχωριστὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας. Ἐκεῖνο πὺν τὴν χαρακτηρίζει εἶναι, ὅτι ὑποφέρει, καὶ ὅτι ὑπάρχει μιὰ μεγάλη σχέση καὶ συμπόνια μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

β) τοῦ 'Εωσφόρου, πὺν συμβολίζει μόνον τὴν ἀποστασία καὶ ὄχι τὴν ἐανάσταση. Ὁ 'Εωσφόρος γίνεται ἀποστάτης ὄχι γιὰτὶ ἔχει γιὰ σκοπὸ τὴν καλλιτέρευση τῆς κατάστασής του—ὅπως ὁ 'Επαναστάτης—παρὰ ἀπὸ μιὰ ἰδιοτροπία νὰ πὺμε πὺν τὸν χαρακτηρίζει καὶ

γ) τοῦ 'Επαναστάτη, πὺν εἶναι ἡ ἀνταρσία κατὰ τῆς σημερινῆς κοινωνίας μ' ὄλη τὴ σαπίλα καὶ τίς προλήψεις τῆς. Τὴν τελευταία αὐτὴ μορφὴ θὰ τὴν συναντήσῃ κανεὶς σχεδὸν σ' ὄλους τοὺς ρώσσους ποῖδ' ἠρωϊκὰ ὅμως καὶ τελειότερη στὸν 'Αντρέγιεφ.

Σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω ἡ μορφὴ τοῦ Προμηθεῖα ἔχει σχέση μὲ τὴ μορφὴ τοῦ σημερινῆς 'Επαναστάτη, ἀφοῦ καὶ οἱ δύο δὲν συμβολίζουν παρὰ ἐανάσταση. Μεγάλη ὅμως διαφορά καὶ ἀντίθεση ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς μορφῆς τοῦ 'Εωσφόρου, γιὰτὶ ὁ 'Εωσφόρος δὲν συμβολίζει ἐανάσταση.

Στὸ διαλογικὸ ποίημα τοῦ Lord Byron «Καῖν» τὸ Πνεῦμα αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ ἡ προσωποποίηση τῆς ἀρρωστημένης φαντασίας τοῦ Καῖν. Τὸ ἀδελφοκτόνο αὐτὸ πρόσωπο τῆς Π. Διαθήκης εἰκονίζει τὸν ἀνθρώπο, μὸλη του τὴ δίψα, γιὰ τὴ γνώση καὶ τὴν ἐπιστήμη, πὺν μαθαίνοντας ἀξάνει τὸν πόνον καὶ τὴν ἀγωνία του, πὺν καταριέται καὶ μισεῖ τὸν Πλάστη, σὲ τρόπο πὺν ὄλο τὸ ἔργο αὐτὸ νὰ μὴ φανερώνῃ παρὰ τὸ ὅτι: ἡ 'Επιστήμη εἶναι ἡ μητέρα τῆς δυστυχίας μας καὶ ἐπὶ ὅμως σ' αὐτὴν ὀφείλεται καὶ τὸ ὅτι εἶμαστε κακοί.

Στὸ ἀνακάτωμα ἐπομένως τῶν τριῶν αὐτῶν μορφῶν ὀφείλεται ἡ ἔλλειψη ἐνότητας στὸν ἕμνον αὐτὸ. Ἡ ἔλλειψη αὐτὴ εἶναι τόσο στοιχειώδη, ὅστε νὰ μὴν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τίς ἀπλές «μεταπτῶσεις» πὺν χαρακτηρίζουν τοὺς ἕμνους μεγάλων ποιητῶν σαν τὸν Πίνδαρον... Ἀπεναντίας ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ποιητὴς μας στάθηκε ἀνίκανος νὰ νοιώσῃ τὴ «σημερινὴ τραγωδία μας» μὲ τὴν ὀποία ἔχει νὰ κάμῃ ὁ ἕμνος του. Γιὰ νὰ ἀναλύσω, σὲ τρόπο πὺν νὰ ἀποδειχτοῦν ὅσα παραπάνω εἶπα, δὲν ἔχω παρὰ νὰ παρουσιάσω μὲ τὴ σειρά τὰ κυριώτερα ἕμνια, στὰ ὀποῖα κυριαρχεῖ πότε ἡ μιὰ καὶ πότε ἡ ἄλλη μορφὴ.

Λέγει :

Κατάδικος στά σίδερα « π ρ ο σ μ έ ν ω »
τῆς μαύρης φυλακῆς μου, κάποιο χέρι,
στὸν ἄκληρο καὶ στὸν κατατρεμένο
τῆς εὐλογίας τῆ χάρις νὰ μοῦ φέρει...

α') Ἀπὸ τοὺς στίχους αὐτοὺς καὶ πρὸ παντὸς ἀπὸ τὸ δεύτερο ὀχτάστιχο, πὸν ἄθελα μᾶς μεταφέρει μπροστὰ στὴν τρομερὴ σκηνοθεσία τοῦ ἄλυσσόμενου Τιτάνα τοῦ Chelley, καθαρά φαίνεται ὅτι ἐκεῖνος πὸν μιλεῖ εἶναι, ὄχι ὁ Ἐπαναστάτης ὁ σημερινός, παρὰ ὁ Προμηθεὺς πὸν συμβολίζει κάτι γενικώτερο. Τὰ λόγια του « π ρ ο σ μ έ ν ω κ ά π ο ι ο χ έ ρ ι » θυμίζουν περισσότερο τὸν Τιτάνα πὸν προσκαρτερᾷ τὸ χέρι τοῦ λυτρωτή, μαζὶ μὲ τὴν πολυαγαπημένη του Ἄσσια, παρὰ τὸ σημερινὸ ἀντάρτη πὸν καθόλου δὲν «προσμένει κάποιο χέρι» παρὰ ξέρει πὸς ἐκεῖνο πὸν θὰ ρίξει κάτω τὰ εἰδωλα τῆς ἀσχημιᾶς εἶναι τὸ ἀντίκριο καὶ δυνατὸ του μπράτσο.

Ἐπίσης ἐδὼ καμμία σχέση δὲν ἔχει ὁ Ἐωσφόρος μὲ τὸ πρόσωπο πὸν μιλεῖ, γιατί κάθε ἄλλος παρὰ δεμένος εἶναι, ἀφοῦ τὸ βασίλειό του εἶνε τὸ ἄπειρο.

β') Ἐπειτα μιλεῖ ὁ Ἐπαναστάτης μὲ τὸ συμβολισμό τοῦ κυπαρισσοῦ :

Δὲν εἶναι κούφιο δέντρο πὸν ἐτοιμάζει
καρπὸς γιὰ τὰ σακκιὰ τοῦ νοικοκύρη
Δὲν εἶναι καλαμιὰ πῶλο φωνάζει κτλ.

Αὐτὸ τὸ μέρος εἶναι τὸ καλλύτερο ὅλου τοῦ ἔμνου, γιατί νοιώθει κανεὶς πὸς ἐκεῖνος πὸν μιλεῖ δὲν εἶναι πλαστός, παρὰ εἶναι ἡ σημερινὴ τέλεια μορφή τοῦ ἀνθρώπου κάτω ἀπὸ τὰ βάρη πὸν τὴν πιέζουν, ἐνῶ μέσα τῆς βράζει ἓνα μῖσος καὶ μιὰ ὀρμη τέτοια πὸν μόνα τους, σὰν ξεσπάσουν, εἶναι ἱκανὰ νὰ φέρουν τὴ λύτρωση.

Δὲν εἶσαι νάρκισσος πὸν καμαρώνει
στὴ λίμνη τὸ εἰδωλό του ὡς ἀντικρύσει.
Δὲν εἶσαι λείμονιὰ νάρθει τῆ δόνι
τραγουδι ἐρωτικὸ νὰ κελαιδίσει
Μονάχα στὴν κορφή σου ὀρθοστυλόνει
τὸ μαῦρο μαῦρο σχῆμά του ὡς καθήσει
κόρακας καὶ στὴ θύελλα ὁ κρωγμός του
ἤχει σὰν ἀπειλεῖ μοιραίου ἀγνώστου.

Σὰν τὸ θάνατο τοῦ δέντρου αὐτοῦ εἶναι καὶ ὁ θάνατος τοῦ Ἐπαναστάτη. Δὲν πάει χαμένος «δίνει ζωὴ στὴ Νιότη» πὸν μιὰ μέρα θὰ τρικυμήσει, σὰν πέλαγο, θὰ ξαφνίσει τὰ μάτια τῶν ἀν-

θρώπων ἀφηγῶντας τὸ θάνατο... Ἔως τὰ βάθια συγκινοῦν τὸν ἀναγνώστη τὰ λόγια αὐτά, γιατί καταλαβαίνει πὸς κάθε λέξη βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα μιᾶς ψυχῆς πὸν ὑποφέρει πραγματικά, τῆς ψυχῆς τοῦ Ἐπαναστάτη.

(γ) Ὅλα ὅμως αὐτὰ πὸν εἶναι πολὺ ἐπιτυχημένα χαλοῦν μόλις παύσει ὁ συμβολισμὸς μὲ ἓνα ἀδικαιολόγητο φλυαρήμα : Μιλεῖ τὰ ἴδια πὸν εἶπε παραπάνω ἀλλὰ μὲ διάφορες λέξεις ἐκθιάζει τὴ Σκέψη του καὶ ὅμως ἀλοίμονο ! Κρατεῖ στὸ χέρι του — «τοῦ κερανοῦ τὸν ὄλεθρο καὶ τίς μπόρες» — ἓκατὸ φορές... μᾶς ἐπαναλαμβάνει ὅτι σωπαίνει, εἶναι βουβὸς καὶ παρακάτω πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ «λόγος του» εἶναι «τόξο» καὶ «καθρέφτης» τοῦ ἑαυτοῦ του

(δ) Μόλις παύσει ὁ συμβολισμὸς τοῦ κυπαρισσοῦ, «ὡς ἐκ θαύματος» παύει καὶ ὅλη ἡ μαγεία τῶν λόγων, ἔως ὅτου νὰ ξαφνιαστεὶ κανεὶς καὶ ἀπορήσει ὅταν φτάσει στὸ καλλιτεχνικώτατο πρᾶγματι ὑπὸ ἐποψὴ μορφῆς ὀχτάστιχο :

Χαμογελοῦσε γιὰ τὸ γήινο θάμμα
τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ποῦνα ὄλο νιότη,
μὰ ἐ γ ὡ ε ἱ μ α ι κ ε ἰ ν ο ς π' ἄκουσα τὸ κλάμμα
τὸ μυστικὸ σου, ὦ ἀ δ ε λ φ ῆ ἀ ν θ ρ ω π ὄ τ η
καὶ στὴν πληγὴ σου σκύψαμεν ἀντάμα
ὄλο ἀγάπη, ὄλο δάκρυ, ὄλο ἀγαθότη
γιατί κλείνει ὁ ἀσήμαντος ἑαυτός μου
τοὺς πόνους καὶ καῦμούς ὄλου τοῦ κόσμου

Πόσο ψεύτικα εἶναι ἀλήθεια τὰ λόγια αὐτὰ ! Τί σχέση ἔχει ὁ Ἐωσφόρος—πὸν παρακάτω θὰ φανεῖ ὅπωςδήποτε ποῦς εἶναι— μὲ τοὺς :

«πόνους καὶ καῦμούς ὄλου τοῦ κόσμου» ;

Δὲν μπορῶ φυσικά νὰ πῶ ὅτι ὁ Ἀλιθέρης ἀντιφάσκει ἐδὼ, ἀφοῦ δὲν...μιλεῖ ὁ ἴδιος, ὅπωςδήποτε ὅμως ὁ «ἄκληρος» τοῦ ποιήματός του, λέγει ὀλοφάνερες καὶ μεγαλόπρεπες ψευτιές. Μὲ τὰ :

τὸ μυστικὸ σου, ὦ ἀ δ ε λ φ ῆ ἀ ν θ ρ ω π ὄ τ η
καὶ μὲ ὅσους στίχους προπαντὸς θὰ παραθέσω παρακάτω, ἀφοῦ φαίνεται πὸς εἶναι κάτι ξέχωρο ἀπὸ τὴν ἀνθρῶποτητα, (ἔστω καὶ ἂν εἶναι...ἀδελφός τῆς), ἀδύνατο εἶναι νὰ κλείνει τὸ ὅς πόνους κτλ. γιατί ἐκεῖνο πὸν κλείνει τοὺς πόνους καὶ καῦμούς ὄλου τοῦ κόσμου, δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν ἀνθρῶπο. Τὸ ὅτι ὁ κατάδικος πὸν μᾶς μιλεῖ ἀπ' ἐδὼ, καὶ κάτω δὲν εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἀνθρώπον στὴν ποῦ τέλειά του μορφή, θὰ φανεῖ πρῶτα ἀπὸ διάφορα σημεῖα τοῦ ποιήματος, μετὰ τὸ συμβολισμό τοῦ κυπαρισσοῦ, καὶ κατόπιν θὰ

μᾶς ὀδηγήσει μὲ περισσώτερη ἀσφάλεια, ἀπὸ τὰ ποιητικά λόγια ἢ κοινὴ λογικὴ. Λέγει κάποιος ἔπειτα ἀπὸ μιὰ περιαντολογικὴ διακήρυξη ὅτι :

ἀγνώριστος, μονάχος κατεβαίνω
μέσ τῶν ἀνθρώπων τὶς μεγάλες χῶρες
καὶ στὸ χέρι κρατῶ σφυχτὰ κλεισμένο
τοῦ κερανοῦ τὸν ὄλεθρο, τὶς μπόρες
καὶ ἀλοίμονο! γεννῆὰ καταραμένη
τῆς ρίζας σου μήτε ἴχνος θὲν ἀμένει

Ἡ τελευταία ἀντιποιητικώτατη προπαντὸς φοβέρα μᾶς δίνει ἀρκετὰ νὰ καταλάβουμε πὼς ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ κάποιον ἄλλο ξέχωρο πνεῦμα πού εἶναι μὲν ἀνυπόταχτο δὲν ἔχει ὁμως καμμιά σχέση μὲ τὴ γεννῆὰ τῶν ἀνθρώπων. Μάταια θὰ ζητήσουμε νὰ συμβιάσουμε τὰ :

Ἄλλοιμονο! γεννῆὰ καταραμένη
τῆς ρίζας σου οὔτε ἴχνος θὲν ἀμένει
μὲ τὰ :

«γιατί κλείνει, ὁ ἀσήμαντος ἑαυτὸς μου
τοὺς πόνους καὶ καῦμούς ὄλου τοῦ κόσμου!...

γιατί τὰ λόγια αὐτά, ἂν καὶ ὁ ποιητὴς ἔχει τὴν ἀπαίτηση... νὰ λέγονται ἀπὸ τὸ ἴδιο στόμα τοῦ «ἄκληρου», εἶναι τόσο ἀντίθετα καὶ ἀσυμβίβαστα ὅσο τὸ μῖσος μὲ τὴν ἀγάπη, ἡ φιλία καὶ ἡ συμπόνια μὲ τὴν ἔχτρα καὶ τὸ φτόνο. Παρακάτω μᾶς ἐξηγεῖ καλλύτερα:

Ἐτὴ δόξα σου ὑμνολόγουν οἱ Ἄγγελοι
ὦ Κύριε, τ' οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς Χτίστη
μὰ εἶχε τὸ θάρρος πρῶτος νὰ μὴ θέλει
νὰ ὑποσχεθεῖ σου αἰώνιου δούλου πίστη κτλ.

καὶ ἂν καλοπροσέξουμε θὰ καταλάβουμε πὼς ὁ πρῶτος αὐτὸς ἀνυπόταχτος δὲν εἶναι παρὰ... ὁ Ἀρχάγγελος Ἐωσφόρος,—ὅπως στὸ ποίημα λέγεται.

Ἄφου λοιπὸν εἶναι ἔτσι ἄς σκεφτοῦμε λογικώτερα : Ὁ Ἐωσφόρος μὴ ὄντας παρὰ ἕνας ἀποστάτης τὸ κυριώτερό του χαρακτηριστικὸ εἶναι πὼς δὲν ὑποφέρει τίποτα ὅπως ὑποφέρει ὁ Προμηθεὺς ἐπομένως δὲν ὑπάρχει καμμιά συμπόνια καὶ σχέση, μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Νομίζω πὼς φάνηκε πὼς τὰ παραπάνω λόγια ἀδύνατο νὰ ἀποτελέσουν ὕμνο, ἀφοῦ, σὰν ψεύτικα πού εἶναι δὲν βγαίνουν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ ὑμνωδοῦ.

(ε) Ἀγγίζουμε ὅμως τώρα μιὰ ἄλλη παραξενιὰ τῶν λόγων τοῦ «ἄκληρου». Ἐνῶ στὴν ἀρχὴ εἶπε «προσμένει

καὶ ποῖο χέρι» παρακάτω κάθε ἄλλο παρὰ προσμένει : μοιάζει μὲ τὸ κυπαρίσσι πὺν μόνου του τραβᾷ ἴσια πρὸς τὸ σκοπὸ του :

Ἄσάλευτο στὴ ρίζα σου δεμένο, κτλ.

στὸ νόμο τὸ δικό σου ὑποταγμένο

ἀμίλητο τραβᾷς πρὸς τὸ σκοπό σου

καὶ ποῖο παρακάτω

Ἦ κυπαρίσσι πόσο γὼ σοῦ μοιάζω

στὴ θέληση, στανάστημα, στὴ μοῖρα...

Ἔτσι ἔπειτα ἀπὸ μιὰ... ἐπίκληση πρὸς τὸ κοράκι μαθαίνουμε πὼς μέσα του ὑπάρχει ὀρμὴ καταστρεφτικὴ :

Ἦ κόρακα στάντρικά μου τὰ στήθη

ἢ καταστρεφτικὴ σου ὀρμὴ ἀναστήθη!

καὶ στὸ τέλος ὁ «ἄκληρος» αὐτὸς, πού στὸ πρῶτο του παρουσίασμα ἐνῶ δὲν μπορεῖ, οὔτε νὰ ἐλπίζει ἀφοῦ λέγει :

«κι ἂν μὲ ταράζουν οἱ θερμές μου ἐλπίδες

ὁ ἀπαίσιος σας τριγμὸς, ὁ ἄλυσίδες...

ὀραματίζεται στὸ τέλος ὅτι ἔγινε ὁ τρομερὸς ἐκδικητὴς πού μόνος τὸν ἀγωνίζεται.

τύραννε οἱ ἀστραπὲς καὶ κερανοὶ μου

φωτίζου τὰ πυκνὰ σου τὰ σκοτάδια κτλ.

(ζ) Ἄδύνατο εἶναι μέσα στὰ στενὰ ὄρια ἐνὸς περιοδικοῦ νὰ ἀναφέρω ὅλες τὶς ἀντιφάσεις καὶ συγκρούσεις, πού συναπτᾶ κανεὶς στὸν περίφημο αὐτὸ ὕμνο. Γι αὐτὸ γιὰ νὰ τελειώω καταπιάνουμε μὲ τὴν κυριώτερη ἀντίφαση :

«Ἐγῶμαι ἡ ἐκρουχτικὴ ὕλη, πού τὴ φιάλα

τῆς ἀναψαν καὶ ἡ φλόγα μου ἔχει ἀρχίσει

«λεπτὴ γλώσσα φιδιοῦ ἀγάλια-ἀγάλια

«σὰν πυρίπνοος δράκος θέλει ὀρμήσει»

μὲ μύρια καὶ ἀνυπόταχτα κεφάλια

«κι ἀπὸ παντοῦ θὰ ζώσῃ ὁ λητὴ φύση

καὶ τὸ θάμα τὰ γαπητοῦ σου κόσμου

«θὰ χαλάσῃ ἡ φωτιά μου καὶ ὁ σεισμός μου

Ἔξω ἀπὸ κάθε ἐπεικεία, ἀκούοντας, πρὸ παντὸς τὰ τελευταία ἀντιαισθητικά λόγια, βρῆσκει κανεὶς σὲ ἀπορία πὼς νὰ χαρακτηρίσει τὴ μανία τοῦ «ἄκληρου», καὶ «καταρρεμένο», πού μᾶς ξεφουρνῆρει, σὰ μεθυσμένος, τὸν ὕμνο του, γεμάτο ὑπερβολὴ καὶ προσποίηση. Ἐκεῖνο πού θέλει ὁ δέσμιος νὰ ὑμνήσει ὅπως εἶπα παραπάνω εἶναι ἡ ὀργὴ καὶ ἡ ὀρμὴ τῆς θέλησης τοῦ Ἐπαναστάτη. Καὶ ἐνῶ παραπάνω κατώρθωσε κάτι

ἐδῶ βλέπουμε ὀλοφάνερα μιὰ ἀποτυχία. Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἐκεῖνος πού μιλεῖ κάθε ἄλλο παρὰ Ἐπαναστάτης εἶναι, γιατί πὼς εἶναι δυνατόν νὰ ποθήσει αὐτὸς τὴν καταστροφή τῆς Φύσης, πού πρῶτα-πρῶτα δὲν μοιάζει παρὰ μὲ ποιητὴ καὶ ἐπομένως τὴν θαυμάζει καὶ τὴν ἀγαπᾷ, ὡς παιδί τῆς. Πὼς εἶναι δυνατό νὰ ἐπιθυμήσει τὸ χαντάκωμα τῆς ζωῆς αὐτός, πού ἡ ἐπανάστασή του δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἐμπράγματη καὶ ἥρωϊκὰ διαμαρτυρία ἐναντίον ὅσων τὴν ἀσχημίζουν; Ἐδῶ ὅμως ὁ "ἄκκληρος," δὲν εἶναι κάτι πού ἔχει σχέση μὲ τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι κάτι ξέχωρο, ὅπως ὀλοφάνερα ἔδειξα παραπάνω. Καὶ ἐδῶ εἶναι τὸ ἀσυγχώρητο λάθος τοῦ Ἀλιθέρηση: Ἐκεῖνος πού τραγουδεῖ καὶ ὀραματίζεται ἔπρεπε νᾶναι παιδί τοῦ λαοῦ, στὴν ποῖο τέλειά του μορφὴ καὶ ὄχι τὸ κάτι ξέχωρο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Ὁ Διάβολος, ὁ Ἀρχάγγελος Ἐωσφόρος, καθὼς λέγει, κι ὅποιοι δήποτε ἄλλοι δαίμονες ὑποχθόνιος δὲν μποροῦν νὰ συμβολίσουν τίποτα πού νὰ ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴ δική μας τραγωδία. Ἀντιαισθητικὸς λοιπόν. Ἐξω ἀπὸ μερικὰ σημεῖα, εἶναι ὁ ὕμνος αὐτός ἀφοῦ ἐκεῖνος πού μιλεῖ δὲν συμβολίζει τίποτα ἀνθρώπινο καὶ ἀδύνατο εἶναι:

"νὰ γεννᾷ τὸν αἰῶνιο Ἐπαναστάτη,

γιατί μένοντας ἔξω ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα δὲν ἔχει καμμιά σχέση μ' αὐτήν. Ἄηδία μοῦ προξενεῖ στὴν ὀλότητά του καὶ μένα ἕνας τέτοιος ὕμνος καὶ ἀνάγκη νὰ τελειώσω ὡς ἔξῃς:

"Δὲ θᾶναι τολμηρὸ νὰ πῶ, ὅτι τὴν πρώτη "νύξῃ," ὁ Ἀλιθέρης τὴν πῆρε ἀπὸ τὸν πρόλογο τοῦ "Μεφιστοφελῆ," Ἄδύνατο ὅμως νὰ γράψει ὅσα ἔγραψε, ἂν δὲν ἐρχόταν εἰς βοήθειά του ὁ Shelley, ὁ Λόρδος Βύρων καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλους ὁ Παλαμᾶς μὲ τὴ "Φοινιά,". Οἱ διὸ πρῶτοι μαζί... μὲ τὴν ὄπερα... τοῦ Μεφιστοφελῆ τὸν βοήθησαν στὴν οὐσία, ὁ τρίτος ὅμως καὶ τελευταῖος στὴ μορφὴ. Ἔτσι καὶ ὁ Ἀλιθέρης ἔγραψε τριάντα ἑφτά ὀχτάστιχα ἀπὸ τὰ ὅποια μόνο καμμιά δεκαριά ἔχει πραγματικὰ αἰσθαντεῖ, ἐνῶ τὰ ἄλλα δὲν εἶναι παρὰ ἕνα παραγέμισμα ἀνώφελο καὶ καταστρεφτικὸ, γιὰ ὅ,τι καλὸ σὲ ἰδέες καὶ σκέψεις περικλείνει τὸ ποίημα αὐτό. Ἐκεῖνο πού θέλω νὰ τονίσω προπαντός στὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι τὸ ἄτοπο καὶ ἀντικαλλιτεχνικὸ στὸν ὕμνο αὐτὸ εἶναι, ὄχι μόνον οἱ μεταπτώσεις ἀπὸ συμβολισμὸ σὲ συμβολισμὸ καὶ ἡ ἔλλειψη μιᾶς στοιχειώδους ἐνότητας, παρὰ ὅτι ἀνακάτεψε μὲ τὴν ψυχικὴ τραγωδία τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου τὸν Ἐωσφόρο πού δὲν ἔχει καμμιά σχέση. Καὶ

ὁ Λόρδος Βύρων καθὼς εἶπα παραπάνω εἶναι ἀλήθεια πὼς παίρνει τὸ πνεῦμα αὐτὸ στὸ δράμα τοῦ «Καῖν» μεγάλη ὁμοίωση ἢ διαφορὰ μεταξὺ τῆς "...διὰ λεκτικῆς θεωρίας γιὰ τὴν ἀπαρχὴ τοῦ κακοῦ," τοῦ μεγάλου Ἀγγλοῦ ποιητῆ καὶ ... τῶν "Ὄραματισμῶν τοῦ Ἐωσφόρου τοῦ Ἀλιθέρηση.

Σειρὰ τρίτη. Τριλογία τῶν ὄνειρων καὶ τῶν θρήνων.

Εὐτυχῶς ὅμως ὅλη ἡ ἀπαγοιήτησή μας μετριάζεται μὲ τὴν παρακάτω τριλογία, ὅπου παύει κάθε ὑπερβολὴ καὶ προσποίηση. Μέσα ἀπὸ τὸ δυνατό καὶ πένθιμο στίχο του νοιώθουμε τὸ ξέσπασμα κάποιου πόνου, κάποιας ἀγωνίας τόσο πραγματικῆς, πού θὰ ἦταν εὐτύχημα ἂν ὁ Ἀλιθέρης ἔγραφε πάντα μὲ τὴν ἴδια ἀλήθεια. Πὼς νὰ μείνει κανεὶς ἀσυγκίνητος ἀπὸ τοὺς παρακάτω στίχους;

«Τὸ πλοῖο μας φτωχὴ καρδιά κοντεύει νὰ βυθίσει

κάμε ἀβαρῖα πλοίαρχε! μπορεῖ νὰλαφρωθεῖ

μᾶς ζῶνει γῆρα, θάνατος τὸ πέλαγο τὸ βαθύ...

Τί θλιβερὸ νὰ μὴ μπερεῖ κανεὶς νὰ λησμονήσει!»

Ἐκεῖνο, πού μαζί του νοιώθουμε, εἶναι ὁ τρανὸς πόνος γιὰ τὴν τρέλλα μας νᾶφήσουμε τὴν πρώτη ἀπλότητα, καὶ νὰ προτιμήσουμε τὸ βαρὺ φορτίο ἀπὸ προλήψεις καὶ χίλια διὸ ἀνώφελα πράγματα. Μιὰ ἄβυσσος ἀπλώνεται μπρὸς μας, καὶ μπροστὰ στὴ φρεσὴ τῆς καταστροφῆς ὑψώνεται ἡ ἥρωϊκὰ φωνὴ τοῦ ποιητῆ.

«Ἐγὼμαὶ ὁ ἀντάρτης. προσκαλῶ τοὺς τολμηροὺς ἐμπρός

Τὸ κάθε ὥραιο πάθος μου τὸ δρόμο ἄς φωτίσει...

Καρδιά μου σῶπα! Εἶνε ὅκοιο κανεὶς νὰ λησμονήσει!

δέστε τὴν ὄψη μου γελῶ στὴν νίκη μου γαμπρός!»

Ἐκεῖνο πού χαρακτηρίζει ἐδῶ τὸν Ἀλιθέρηση καὶ πού πρέπει νὰ μὴ ξεχάσουμε εἶναι ἡ μισανθρωπία του: Ἐπανελημένα βρίζει ὄχι τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ ὀλόκληρη τὴ γεννιά του.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ἌΛΛΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Στὸ μέρος αὐτὸ ἀκολουθοῦν ποιήματα. ἢ καλύτερα ἀφιερῶσεις δεξιὰ καὶ ἀριστερά, μὲ ἀρθονία τέτοια, πού νὰ ἀπορεῖ κανεὶς, πὼς ὁ Ἀλιθέρης παρπάνω "ἦταν μετανοιωμένος, γιατί λέρωσε τὸ... «ἐνδύμα του στὶς λάσπες τῆς πρόστυχης γεννιάς! τῶν ἀνθρώπων, πού εἶναι «ὄλοιοι τοῦ κακοῦ!».

Θεωρώ περιττή πιά κάθε ανάλυση αφού μόνο μερικά θά βρει κανείς καλούτσικα ενώ τα λοιπά δὲν εἶναι παρὰ περιγραφές, πού θά τεριάζαν καλλύτερα γιά ρωμάντζα, ἀνώφελες καί συνηθισμένες αἰσθηματολογίες... μέ ἀηδόνια πού «τριλίζουν» τή νύχτα, μέ φωνές τοῦ Μουεζίνη πού ἀνεβαίνουν παθητικές, μέ τραγούδια χαρῆς καί δροσοβόλια κάτω ἀπό τὸ γλωμό, ἀργυρό, ἢ ἀσημένιο φεγγάρι,—ἀνάλογα μέ τίς περιστάσεις! Ἐκεῖνο ὅμως πού ὀφείλω νά ἀναφέρω εἶναι ὅτι ὁ Ἀλιθέρης κλεισμένος μέσα στήν κάμαρά του ὁμολογεῖ μέν ὅτι τοῦ λείπει ἡ ἔμπνευση, γράφει ὅμως μ' ὅλα ταῦτα ὀλόκληρο ποίημα μέ τήν ἐπιγραφή «Χωρισμός».

«Ἡ Ἐμπνευση, ἀ ν ἔ ρ χ ὅ τ α ν, καθὼς βρῶση
τὸ τραγοῦδι θ' ἀ ν ἄ β λ υ ζ ε ν ἐντός μου,
καὶ ὅλα τὰ γύρω θ' ἄ χ ε ἐξωραΐσει κτλ.

καὶ ἐξακολουθεῖ ἀραδιάζοντας τί θ ἄ μ π ο ρ ο ὕ σ ε ν ἄ κ ἄ μ ε ι, ἂν ἡ μεγαλοδύναμη θεᾶ τὸν βοηθοῦσε, ἐνῶ ὁ ἀναγνώστης τρίβει τὰ μάτια του καὶ ἀπορεῖ πὼς ἀραδιάστηκαν στή σειρά τῶσο ἐνδεκασύλλαβοι, πού εἶναι λιγάκι δύσκολο σὲ ἓνα ποιητῆ νά τοὺς ἀραδιάσει, χωρὶς ἔμπνευση, ... ὅ τ α ν δ ἔ ν ε ἴ ν α ι στιχοπλόκος. Αὐτὰ ἔχοντας ὑπόψει δὲν πρέπει καθόλου νά ἀπορῆσει κανεὶς μέ τοὺς παρακάτω στίχους πού εἶναι ἴσως τὸ ποῖδι ἀσυγχώρητο καὶ ἀνταπισθητικὸ δημιούργημα τοῦ Ἀλιθέρη :

Ἀλήθεια, ἔ μ ε ἴ ς οἱ Ποιητῆς τί ε ὑ τ υ χ ἰ σ μ ἔ ν ο ἱ !

Κάτι τὸ ἀπλὸ τὸ τιποτένιο πὼς βαθεῖά μᾶς συγκινεῖ :

ἄ ξ α φ ἂ ν δ ἰ ὀ τ ρ ε ἴ ς σ τ ἰ χ ο ἰ .

(σὲ πρώτη μοῖρα βάζει τὸ διάβασμα, καὶ ἔπειτα τὴ φύση !)

ἢ μᾶς ἀνατολῆς ἢ ἀπάτη

μὴ λίμνη, ἓνα φεγγάρι, μὴ θύμηση μακρινή.

Φαίνεται καθαρά ἡ φτωχὴ ἀντίληψή του γιά τὸν ποιητῆ πού κάθε ἄλλο παρὰ εὐτυχημένος εἶναι καὶ κάθε ἄλλο παρὰ ποιητῆς εἶναι ἐκεῖνος, πού συγκινεῖται μονάχα ἀπὸ τὸ τίποτα. Θά ἦτον ὅμως εὐτύχημα ἂν σταματοῦσε ἔως ἐδῶ. Προχωρεῖ, καὶ ἐνῶ παραπάνω καλοτυγχεῖ τὸν ἑαυτό του, πού εἶναι εὐτυχημένος, σὸ τέλος τοῦ ἴδιου ποιήματος θρηνεῖ... ἴσως μέ τὰ δάκρυα τοῦ κροκοδείλου... γιά τὴν εὐτυχία του. Τέτοιες ἀντιφάσεις ὑπάρχουν καὶ σὸ μέρος αὐτὸ ἓνα σωρό, ἀνάφερα ὅμως αὐτὴν ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὴ μνήμη τοῦ ποιητῆ Νίκου Σαντορινιοῦ, τοῦ δυστυχημένου αὐτοῦ πλάσματος, πού δὲν εἶχε οὔτε ἓνα φίλο μέ εἰλικρίνεια.

Αὐτὴ εἶναι ἡ συλλογὴ «Ὁραματισμοὶ τοῦ Ἐωσφόρου», ἡ ποῖδι σπουδαία καὶ ἀντιπροσωπευτικὴ ἐργασία τοῦ Ἀλιθέρη, σὲ τρόπο

πού νά εἶναι περιττὴ κάθε ανάλυση, γιά τὰ «Κρινάκια τοῦ γιालοῦ», μέ τὰ ὁποῖα πρωτοφάνηκε.

Ὁφείλω ὅμως νά πῶ διὸ λέξεις γιά τὴ συλλογὴ αὐτὴ, ὄχι τόσο γιὰτι ἐκεῖ μέσα θά βρεῖ κανεὶς καινούριο χαρακτηριστὰ τοῦ ποιητῆ, ὅσο γιά νά δώσω μιὰ ἰδέα τοῦ ἔργου του.

II. ΤΑ ΚΡΙΝΑΚΙΑ ΤΟΥ ΓΙΑΛΟΥ

Ὅταν κανεὶς διαβάσει τὴ συλλογὴ αὐτὴ αἰσθάνεται μέσα του κάτι ἀόριστο, σὲ τρόπο πού ξαναστρέφει τίς σελίδες, ἐδῶ καὶ κεῖ, γιά νά ἀδράξει, ἴσως μιὰ ἰδέα, ἓνα γνώρισμα πού νά ξεχωρίζουν στήν ὁλότητα τῆς συλλογῆς. Φουρμισμένος κατόπι ἀναγκάζεται νὰ φῆσει τὸ βιβλιαράκι αὐτό... στήν ἀγκαλιά τῆς λήθης μαζί μέ ἄλλα τῆς ἴδιας κατηγορίας. Τὸ αἷτιο εἶναι τὸ ἑξῆς : Στὴ συλλογὴ αὐτὴ τὰ ποιήματα διαδέχονται τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, χωρὶς καμμιά σχέση καὶ ἐνότητα, σὲ τρόπο πού ἡ προηγούμενη ἐντύπωση νά ἐξαλείφεται ἀπὸ τὴν ἐπόμενη, καὶ σὸ τέλος νά μένει τὸ τίποτα. Ἐκεῖνο πού χαρακτηρίζει μιὰ καλὴ συλλογὴ «ἀ π ὀ π ο ἰ η μ α τ ἄ κ ι α μ ἔ ἰ σ ἄ ρ ἰ θ μ ο υ ς σ τ ἰ χ ο υ ς», εἶναι ὅτι τὰ ποιηματάκια αὐτά, ὅσο αὐθόπαρχα καὶ ἂν εἶναι,—μερικὲς φορές,— τὰ κυβερνοῦν πάντα ὄρισμένα γνωρίσματα, σὲ τρόπο πού νά νοιώθει κανεὶς ἀνάμεσὸ τους τὸν παλμό, τίς ἰδέες καὶ σκέψεις ἐνὸς πάντα ἀτόμου, γιὰτι ναι μέν ἡ ψυχὴ μας εἶναι πολυσύνθετη, τὰ διάφορά της, ὅμως, νά ποῦμε, «ἐγώ», τὰ ἀνταμώνουν ὄρισμένες πάντα ἰδιότητες, σὲ τρόπο πού ὁ «χαρακτήρας μας», μέ τὴν πλατεῖα σημασία, εἶναι ἓνας, καὶ ἐπομένως ἡ ὑποκειμενικὴ ἀντίληψη τῶν διαφορῶν παρουσιάσεων, πού ἔχουν σχέση μέ τὴν ἔμπνευση, ε ἴ ν α ι μ ἴ α. Ἐνῶ στὴ συλλογὴ οἱ «Ὁραματισμοὶ τοῦ Ἐωσφόρου», μπορεῖ κανεὶς νά ξεχωρήσει ὄρισμένες σκέψεις, πού ἀναταράξουν τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ καὶ τὸν κάμνουν νά γράφει, στὰ «Κρινάκια τοῦ Γιαλοῦ» δὲ θά βρεῖ κανεὶς τίποτα τὸ γενικὸ καὶ τὸ ὄρισμένο. Οἱ παρομοιώσεις ἐκεῖ μέσα ἀφρονοῦν τόσο, ὥστε μπορεῖ κανεὶς νά πεῖ, ὅτι ὅλα σχεδὸν τὰ τετράστιχα δὲν ἀποτελοῦνται παρὰ ἀπὸ μιὰ πρόταση καὶ, ἀπὸ μιὰ παρομοίωση, καὶ ἀπὸ τίποτε παραπάνω. Ὅλη λοιπὸν ἡ ἀπλότητα, πού παρουσιάζει ἀπὸ πρώτη ὄψη, χωρὶς νά ἐμβαθύνει κανεὶς, ἡ συλλογὴ αὐτὴ, ὀ φ ε ἴ λ ε τ α ἰ σ τ ἠ μ ο ρ φ ἠ, στίς παρομοιώσεις δηλαδή, πού τυχαίνει κάποτε πολὺ ἐπιτυχημένα νά συνταυτίζονται μέ τὴν πρόταση. Μιὰ προσοχὴ μικρὰ στὴ δευτέρη ἀνάγνωση καὶ βεῖσκει

κανείς κάτω από την «άπλοτητα»... της μορφής τόση προσποίηση τόσα ελαττώματα, που το βιβλίο αυτό, αν δεν είχε και μερικά οποσδήποτε καλά τετράστιχα, δε θα είχε καμιά αξία. Το εξής παράδειγμα είναι άρκετό:

Κάτου από σκοτεινό ούρανο λιμνούλα όνειρεμένη

Κι ούτε καθρεφτίζω των άστρων τή χαρά

Μονάχα μιάς γλυκειάς ματιάς τó φώς άκόμα μένει

γ λ υ κ ό π ι κ ρ η μιά θύμηση στά μαυρά μου νερά.

Τί άπλοι και όφραϊοι άλήθεια στίχοι, θα πει κανείς, όταν πρωτοδιαβάσει! Πράγματι έδώ ή παρομοίωση του έαυτού του, της ψυχής του με λιμνούλα, γίνεται με ένα τρόπο άρτιο, ώστε ή μορφή νά παρασύρει. 'Αλλ' άς εξετάσουμε καλλύτερα: Πώς είναι δυνατό ό 'Αλιθέρησης νά χάσει κάθε χαρά και νά μιν τοῦ μένει παρά μιά θύμηση «γ λ υ λ ό π ι κ ρ η» για νά μεταχειριστώ τó άξύμωρο αυτό επίθετό του; Ποιός άνθρωπος πέφτει, χαντακώνεται τόσο ώστε νά μοιάζει με τή λίμνη αυτή τήν όνειρεμένη; Πονοῦμε. ύποφέρουμε είναι άλήθεια μέσα σ' αυτόν τόν κόσμο, δέν πρέπει όμως νά ξεχνά κανείς, ότι μόνος του ό πόνος είναι άκατανόητος, όπως αδύνατο θάταν νά διακρίνουμε τήν άλήθεια, αν δέν ύπήρχε τó ψέμμα. 'Ο 'Αλιθέρησης όμως ξεφούρνησε τέσσερης στίχους που ίσοδυναμούν με τó όχληρότερο φλυάριμα, χωρίς καθόλου νά σκεφτεί.

* *

"Όλη ή παραπάνω άναγκαία και άπαραίτητη άνάλυση νομίζω πως είναι ικανή νά μās δείξει τί είναι ό 'Αλιθέρησης, σαν ποιητής. 'Εκείνο που τόν χαρακτηρίζει ως ποιητή, αν λάβει κανείς υπ' όψει έστω και τά καλλύτερά του ποιήματα, είναι ή άσταςία και πολλές φορές ή προσποίηση και ή ύπεροβολή. Με άσταςία έννοώ α) τις διάφορες αντιφάσεις που συναντά κανείς μέσα σ' ένα και τó αυτό ποίημα, και β) τις μεταβολές του. 'Από μισάνθρωπος π. χ. όπως είναι στην «Τροίλογία των όνειρών και των θρήνων» γίνεται άξαφνα στά «'Αλλα ποιήματα» έρωτιάρης, και αστηματίας, που έχει χίλιους διό φίλους δεξιά και άριστερά, με μερικους από τους όποιους άλληλογραφεί... «τῆ μεσιτία» τῆς τέχνης, ένω εις άλλους τήν άφιερώνει. Είναι άλήθεια ότι ό ποιητής μπροστά στό θέμα της ζωής, αλλάζει διαθέσεις, ποτέ όμως και ίδιό τῆς, όπως συμβαίνει με τόν 'Αλιθέρηση. "Ενας π. χ. μισογύνης

όταν φορμαριστεί τέτοιος μένει άμετάβλητος. Τί συμβαίνει όμως με τόν ποιητή μας; 'Η άπάντηση, τήν όποία άφισα νά δώσουν τά πράγματα είναι μιά: "Όλο τó ψυχικό άνακίνημα του ποιητή δέν πηγάζει από άτομική σκέψη. 'Ο 'Αλιθέρησης φουρνίζεται τήν έμπνευσή του μόνο από τά βιβλία, σε τρόπο ώστε «γυμνός» και άδιάβαστος δε θα ήτουν παρά ένας κοινός ασθηματίας.

ΗΛΙΑΣ ΓΚΑΝΟΥΛΗΣ

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΣΤΑΤΗΡΗ ΣΚΙΠΗ. *Προσφυγικοί καημοί*. 'Αθήνα, 1924.

"Όλοι κλάψαμε και κλονιστήκαμε μπρός στό μέγεθος τῆς Μικρασιατικής καταστροφής κι όλοι αθόρμητα γίναμε οί αντίλαλοι τῆς νοσταλγίας των χιλιάδων έκπατρισμένων, που θυμούνται με συντριμένη τῆ ψυχή τους τήν άπολεσμένη τους εὔτυχία.

"Ο ποιητής όμως; 'Ο ποιητής στην έννοια του όδηγητή και του προφήτη και ειδικότερα στην περίπτωση τῆς ένθικης τραγωδίας, στην έννοια του συνειδητωτήρου αντιπροσωπου τῆς Φυλῆς, πρέπει κι αυτός νά άρκεστεί σ' ένα παθητικό θρήνο, και μιά άπλή άναγνώριση και συμπόνοια τῆς προσφυγικής δυστυχίας;

Μās φαίνεται πως όχι! 'Ο ποιητής που διεκδικεί τόν τίτλο του 'Εθνικόῦ—στην πλατιά σημασία—πρέπει νά μās άνυψώσει στην άνώτερη άντίληψη του γεγονότος. Νά μās δείξει τις άπώτερες αιτίες, τά αναπότρεπτα έπακολουθήματα, τó μέγεθος του άπολεσμένου, και σαν ό μόνος άληθινός άπόλογος τῆς τραγικής ιστορίας του 'Εθνους του νά μās χαρίσει τήν εδαγγελική φωνή για τó μέλλον. Νά γίνει ό έμψυχωτής του ζαλισμένου Λαού.

"Ο κ. Σκίπης δέν θέλησε νά σταθεί στό ύψος τῆς άποστολής του. Κι άντί νά μās μιλήσει σαν ποιητής—όπως άσυσήτητα είναι—μίλησε σαν άπλος... πρόσφυγας.

Μās τó λέγει κι ό ίδιος:

«Τῆς Σμύρνης τῆς 'Αγάπης θάμαι πρόσφυγας,
τῆς Θράκης τῆς Φιλίας παντοτινός άποδιωγμένος».

Κι απ' αυτήν την άποψη την άπλή, τὸ βιβλίον σχετικά μᾶς ικανοποιεῖ.

Ἄδολος πόνος, νοσταλγία τῶν περασμένων, οἶχτος γιὰ τὴν παρθενικὴ σπονδὴ μπρὸς τὸ βέβηλο βωμὸ τοῦ Τούρκου, ἀγανάχτηση γιὰ τὸν ἑλληνικὸ πανικὸ, δὲ αὐτὰ λεγμένα μὲ ἀπλότητα σὲ στίχους ἀρμονικούς.

Ἐκφραση ἀπόλυτα εἰλικρινής, χαρακτηριστικὴ τοῦ κ. Σκίπη.

Κ' ἕνα ἄλλο στὸ ἐνεργητικὸ του. Εἶναι ὁ μόνος ἀπ' ὅλους τοὺς ποιητῆς, πού ἀνήκουν στὴν ἐθνικιστικὴ μερίδα, πού χεροπιαστὰ μᾶς ἔδειξε πόσο βρίσκουν μέσα του ἀντίλαλο—ἀσχετο ἂν βαθιὰ ἢ ἐπιφανειακά—τὰ μεγάλα ἐθνικὰ ἐπεισόδια.

ΧΡΗΣΤΟΥ ΛΕΒΑΝΤΑ *Στὸ μεθύσι τοῦ πόνου*, Ἀθήνα, 1923.

Διηγήματα; Ὅχι. Κακοσχεδιάσματα διηγημάτων ἢ χρονογραφημάτων, γραμμένα σὲ διαγωνισμὸ διανοητικῆς ταχυγραφίας. Ἄπ' τὰ «κομάτια» πού περιέχει τὸ βιβλίον, ἄλλα γγίζουν τὸ ὄριο τοῦ ἀστείου, ἄλλα τῆς ἀνιαρότητας μ' ἐπιπορῶνίδα τὴ μίμηση.

Ἀπιθανότητες τόσο γελοῖες πού σὲ γεμίζουν ἀγανάχτηση.

Πρέπει νὰ ξεχωρίσουμε τάχα τὰ ὑποφερτότερα; Ἄς εἶναι. «Ἡ γυναῖκα τοῦ δρόμου μου» κι ὁ «Παράξενος ἄνθρωπος».

ΚΟΣΤΑ ΤΣΑΓΚΑΡΑΔΑ. *Ναμπία*, Ἀσσιουτιανὸ ρομάντσο, «Γράμματα», 1924.

Ἡ Ναμπία, ἕνα τίμιο καὶ ὄμορφο κορίτσι, ἀφοῦ ἔχασε τὸ μόνον τῆς στήριγμα, τὴ μάνα τῆς, κι ἀτιμώστηκε προδοτικὰ ἀπ' τὸ σάτυρο θεῖο τῆς, φεύγει ἀπ' τὸ χωριὸ τῆς μὲ τὸ πρῶτο τραῖνο πού συναντᾷ παρακαλώντας τὸν Ἄλλάχ νὰ τὴν ὀδηγήσει κατὰ τὸ θέλημά του.

Στὸν πρῶτο σταθμὸ πού τὴν κατεβάζουν καὶ μπρὸς στὸν ἀστυνόμο πού τὴν ρωτᾷ γιατί δὲν εἶχε εἰσιτήριο, ξεμολογεῖται τὴν ἱστορία τῆς, καὶ τὴν πρόθεση τῆς νὰ δουλέψει τίμα γιὰ νὰ κερδίσει τὸ ψωμί τῆς.

Ὁ ἀξιοματικὸς συμπαθώντας τὴν, τὴν παίρνει στὴν ὑπηρεσία τοῦ σπιτιοῦ του. Σιγά-σιγά, γεννιέται ἕνα πάθος ἐρωτικὸ μεταξὺ τους καί, μπρὸς στὰ μάτια τῆς κυρίας, δούλα καὶ συνταγματάρχης γεύονται τὸ πιό τῆς ἀγάπης τους. Ὁ ἀξιοματικὸς ὅμως

ἀπὸ νευρασθένεια αὐτοχτονεῖ κ' ἢ κυρὰ γιὰ ἐκδίκηση θέλει νὰ στείλει τὴ Ναμπία πίσω στὸ χωριὸ τῆς.

Ἡ Ναμπία στὴν ἰδέα αὐτὴ ἀνατριχιάζει καὶ προτιμᾷ νὰ γίνῃ πόρνη παρὰ ἐρωμένη τοῦ ἄνομου θεῖου. Φτάνει ὡς τὸ σκαλοπάτι τοῦ ἱεροῦ. Μὰ σὲνα γλέντι πού γίνεται «πρὸς τιμὴν» τῆς νεοφώτιστης ἀηδιασμένη βρίσκει μιὰ στιγμὴ κατάλληλη καὶ δραπέτευει.

Στὸ κοιμητήρι πού κοντοστάθηκε νὰ ξεκουραστεῖ, γνωρίζεται καὶ ξεμολογεῖται σὲ μιὰ ἄγνωστη γυναῖκα ἢ ὁποῖα τὴν ὀδηγεῖ στὴν ὑπηρεσία ἐνὸς δικηγόρου ὅπου δούλευε κ' ἢ ἴδια.

Ὁ δικηγόρος, ἄνθρωπος πού πίστευε σὲ δευτερεύοντα ὄλο τῆς γυναῖκας στὴ ζωὴ τοῦ ἀντρός, πιάνεται στὰ δύχτια τῆς ὁμορφιάς τῆς Ναμπίας. Ἀρχίζει μιὰ ζωὴ ἡρεμῆ κ' εὐτυχισμένη.

Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως, ἡ Ναμπία, σὰ νὰ αἰσθάνεται κάποιαν ἀνία, ὅσπου στὸ πρῶτο ἀντίκρουσμα ἐνὸς νέου ἐπισκέπτη, φίλου τοῦ δικηγόρου, γεμίζει ἀπὸ σατανικούς λογισμούς.

Ὁ νέος ἐπισκέπτης μαγεμένος κι αὐτὸς ἀπ' τὴν καλονή τῆς, τὴν κλέβει καὶ μένει ὁ δικηγόρος μὲ ἄλυτο τὸ πρόβλημα πού νόμισε πὼς ἔλυσε, ἀναγνωρίζοντας τώρα πὼς ἡ γυναῖκα δὲ δέχεται νὰ λογαριάζεται συμπληρωματικὸ ὑλικὸ καὶ πὼς δὲν ὑποτάσσεται σὲ μιὰ ἀκαθόριστη κατάσταση, πού δὲν τὴν ἐπιβάλλει εἴτε σὰ σύζυγο, εἴτε σὰν ἐρωμένη, εἴτε σὰ δούλα.

Ὁ τελευταῖος αὐτὸς συλλογισμὸς, πού καθαρότερα λέγει πὼς ἡ γυναῖκα γιὰ νὰ ἐξοικειωθεῖ σὲ μιὰ συμβίωση, πρέπει νὰ ξέρει καθορισμένα, τὸ ὄλο πού καλεῖται νὰ παίξει, στέκεται καὶ τὸ ἰδεολογικὸ φόντο τοῦ συγγραφέα, γύρω ἀπ' τὸ ὁποῖο πλέκει τὴ διήγηση του.

Κατὰ πόσο ἀληθεύει ἡ ἰδεολογία τοῦ κ. Τσαγκαράδα—ζήτημα κοινωνιολογικὸ—δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει.

Θὰ μᾶς ἀπασχολήσει μόνον ἡ ἐξέταση τῆς προσαρμογῆς τῆς ἰδεολογίας του στὸ μῦθο πού διάλεξε γιὰ ἐμφαντικώτερη ἀπόδειξή τῆς.

Καὶ μᾶς φαίνεται πὼς ὁ συγγραφεὺς δὲν βρῆκε τὸν κατάλληλο μῦθο γιὰ ἐδραίωση τῆς θεωρίας του.

Ἡ Ναμπία, ἕνα ταπεινὸ καὶ ἀπλὸ κορίτσι χωρὶς καμιὰν ἀνώτερη ἀντίληψη τῶν πραγμάτων, δὲν μποροῦσε ποτὲ νὰ ἐξετάσει τὴν κοινωνικὴ τῆς διαβάθμιση καὶ νὰ πάψει ν' ἀγαπᾷ ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπε καθορισμένη καὶ νομιμοποιημένη τὴ θέση τῆς. Ἐπειτα γιὰ αὐτὴ ἡ σεμνότης ἰδέα δὲν τῆς ἤρθε προτιότερα, στὸ σπίτι

τοῦ ἀξιωματικοῦ ὅπου ἡ κατάσταση τῆς ἦταν πανομοιότυπη ;

Κι ὅμως ποτέ δὲν σκέφθηκε νὰ ἐγκαταλείψει τὸ σπῆτι τοῦ συνταγματάρχη, τὸν ὁποῖο, ὕστερα ἀπὸ καιρὸ, θυμώτουν μὲ μιὰ θλιβερὴ καὶ ἠδονικὴ νοσταλγία καὶ ἀναγεννούμενη περιπάθεια.

Ἡ Ναμπία ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία, κι ἀπὸ διάπλαση, δὲν μπορεῖ νὰ δικαιολογήσει οὔτε νὰ ἱκανοποιήσει τὴ θεωρία τοῦ συγγραφέα.

Τὸ νέο περίπαθο αὐτὸ κορίτσι μὲ τὸ μεστωμένο σῶμα καὶ τὴν ἀνατολίτικη ἠδυπάθεια, τὸ κορίτσι τὸ πρωτόγονο ποῦ νοιώθει μέσα του νὰ σαλεύει μιὰ ὀρμὴ καὶ ποῦ γυρεύει ἐκδήλωση, ζητᾶ, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ζητήσει ἄλλο, ἀπ τὴν ἀγάπη, ἀπ τὴν ἀφοσίωση, ἀπ τὸ χᾶδι καὶ τὸ φιλι, ἀδιαφορώντας γιὰ "πρωτόβουλες ἐνέρ- γεας,

Φεύγει ἀπ τὸ δικηγόρο γιατί μὲ τὸ κριτήριο τῆς δυνατῆς ἀγάπης ποῦ ἔχει ἀποχτήσει, τὸν βρίσκει ψυχρὸ καὶ νεροῦλὸ στὸν ἔρωτά του καὶ πολὺ λ ο γ ι κ ὸ στὶς ἀγάπες του.

Δὲν εἶναι ἐσωτερικὴ π ε ρ ι σ υ λ λ ο γ ῆ, ποῦ τὴν σπρώχνει στὴ φυγή, ἀλλὰ ἔ ρ ω τ ι κ ῆ ἀ ν ι κ α ν ο π ο ῖ ῆ σ η.

Πηγαίνει μὲ τὸ νέον ἐραστὴ ζητώντας σὲ καινούριαν ἀγκα- λιά, δυνατώτερα φιλιὰ καὶ τρελλώτερα μεθύσια.

Μόνον μὲ τὴν ἐκδοχὴν αὐτὴ, ἡ Ναμπία στέκεται τέλεια ψυχο- λογημένος τύπος γιὰ τὴν τὴν συγγραφέα.

Ὁ κ. Τσαγκαράδας ἀρχίζει τὸ διήγημά του in medias res, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποῦ ἡ Ναμπία ἀπελπισμένη στὴν ἰδέα τῆς ἐπι- στροφῆς στὸν τόπο τῆς τραβᾶει πρὸς τὰ πορνεία, δίδοντάς μας ἄ φ η γ η μ α τ ι κ ἂ τὴν προδοσία τοῦ θεοῦ καὶ τὸν ἔρωτά της μὲ τὸν ἀξιωματικό.

Τὸ σχέδιο αὐτὸ στὸ ρομάντζο τοῦ κ. Τσαγκαράδα, ἀπὸ ὑπο- κειμενικὴ ἀντίληψη, δὲν τὸ προτιμοῦμε, γιατί μᾶς φαίνεται βέ- βαιο πὼς ἂν περνούσαμε μαζὶ μὲ τὴ Ναμπία ἐ ν ε σ τ ω τ ι κ ἂ τὰ δύο τῆς αὐτὰ συναισθήματα θὰ βρίσκαμε περισσότερες ὥραιες καὶ δυνατὲς σελίδες, σὰν τὴ σελίδα ὅπου μᾶς περιγράφει ὁ συγγρα- φεὺς τὶς πρῶτες ἐρωτικὲς διαχύσεις μὲ τὸ δικηγόρο.

Τὸ ὕφος τοῦ κ. Τσαγκαράδα πρωτότυπο, γγίζει ἕναν ἀριστο- κρατισμὸ καὶ μιὰν ἡρεμότητα ποῦ δυστυχῶς χαλιούνται πολὺ συ- χνὰ ἀπ τὴν κακὴ μεταχείριση τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος.

Τὶ γυρεύουν π. χ. στὸ βιβλίον αὐτὸ, ποῦ ἔχει θέση μέσα στὴ νεοελληνικὴ λ ο γ ο τ ε χ ν ῖ α, οἱ λέξεις : *διασπαθίζει* τὸ χοῦμα, *τὶς ἐκλεκτὲς οἰκοτρόφους, μᾶλλον* λόφος, *ποικιλία οἰκο- δομῶν, ἀποχρῶνται* ὁ θνητός, *θορυβώδη* γέλια, *ἀποβάλλεις* κάθε ἐπιφύλαξη, νὰ πίνουν *οἰνοπνεύματα, νὰ ἐξοικειωθεῖ, κάτι* τὸ

νεάζον, προστίθενται στ' ἀξιοθέατα, *πρὸς διαφόρους* διευθύν- σεις, *τοὺς λάτρεις, πάσης* τάξης, *κνοφορεῖται*, ἔπρεπε *νὰ δια- τρέξει, νὰ περιέλθει, δὲν ἐμπρέπει, κατεῖχε* γλυκὸ τρόπο, *τὸν ἀτένισα* κτλ. ἡ ἐκφράσεις ἄλλης χρήσης (ὄχι λογοτεχνικῆς) ἢ ἀντι- ελληνικῆς : *περὶ γλεντιοῦ ἐπρόκειτο, τὰ πόδια τὰ στεφανωμένα, γιὰ νὰ μὴ κακῆ τύχη τὶς συναπαντήσει, σὰν ἀνέφερε ἡ φαν- τασία του τὸ ὄνομα, ἐνέπνεε ἐμπιστοσύνη, νοιώθοντας κατώ- τερο* πυρετὸ, *μ ἔτυπτε ἡ συνείδηση* κτλ. ἡ μιὰ ἀνωμαλίᾳ στοὺς ρηματικούς τύπους π. χ. *γίνονται* τὸ ὄνειρο, *καὶ ἀναπτύσσονται* αἰσθημα *κι ἀπ τὴν ἄλλη μαζενόντουσαν* οἱ μοιρολογίστρες *καὶ ατεκόντουσαν τὰ λουτρά, κι ὄλ'* αὐτὰ στὶς ὑπερδημοτικὲς λέξεις : *ξαγόρεμμα, μὲ ἄργητο, ἄπραγο, ἀναδρομάρης, λυμπίζεται, κα- τάντια* μπιστικιά, *ἀυγατίζονται*, κτλ.

Ὅλες αὐτὲς τὶς τελευταῖες παρατηρήσεις τὶς γράφουμε ὄχι ἀπὸ φιλολογημένη σχολαστικότητα ποῦ ἀντιπαθοῦμε, μὰ ἀπὸ τὴν ἰδέα πὼς ἡ γλῶσσα ἀποτελεῖ τὸ οὐσιωδέστατο στοιχεῖο τοῦ ὕφους καὶ γι αὐτὸ πρέπει νὰ προσέχεται, καὶ πὼς ἰδιαίτερα στὴν περί- πτωσιν αὐτὴ τὸ πρωτότυπο ὕφος τοῦ κ. Τσαγκαράδα χάνει πολὺ μὲ τὴν περιττὴ παρουσία ὄλων αὐτῶν τῶν ἀντικαλλιτεχνημάτων.

Ἐλπίζουμε ὁ συγγραφεὺς νὰ παραδεχτῆ τὶς τελευταῖες μας γλωσσικὲς παρατηρήσεις καὶ σὲ μιὰ δευτέρῃ ἐκδοσῇ—ποῦ εὐχόμε- στε νᾶναι σύντομη—νᾶνασκοπίσει τὸ γλωσσικὸ καὶ τυπικὸ μέρος τοῦ συμπαθητικοῦ του ρομάντσου γιὰ ὀφέλεια τοῦ συνόλου.

Α. Ι. Α.

ΗΘΟΥ ΔΕΛΦΟΥ : «*Ποιήματα*» καὶ «*Τριλογία τῆς ψυχῆς μου*».

Τὰ «Ποιήματα» εἶναι τὸ δεύτερο βιβλίον σ τ ι χ ο υ ρ γ η μ ἂ τ ω ν μετὰ τὴν «Τριλογία τῆς ψυχῆς μου» τοῦ κ. Δελφοῦ. Οἱ 170 σελίδες τοῦ βιβλίου βρῖθουν ἀπὸ ἀνούσιους στίχους, χωρὶς ὀπολύ- τως κανένα αἰσθημα, καὶ χωρὶς καμμιά μετρίως τοῖλάχιστο σοβαρὴ σκέψη—μολονότι ὁ κ. Δ. φαίνεται νὰ ποζέφνει γιὰ «φιλοσοφικὸς ποιητής» ἢ φιλοσοφία του ὅμως, ποῦ διαβλέπεται καὶ στοὺς δύο τόμους τῶν κατὰ συνθήκην «ποιημάτων» του, ὅταν δὲν σύγκεται ἀπὸ κανένα κνηνητὸ κάποιου κλασσικοῦ «ἄστρου», συνίσταται σ' ἕνα ἀναμάσσημα χιλιοειπωμένων ἰδεῶν, ποῦ τοὺς εἶναι ἐξοικειω- μένο τὸ κάθε μεράκιον τῶν δεκαεπτὰ χρονῶν ποῦ νειμπουτέφνει στὴν κάπως σοβαρὴ μελέτη, καί, τὸ χειρότερο, εἶναι σερβιρισμένες κατὰ τὸ ἐκνευριστικὸ σύστημα τῶν «νουθεσιῶν» καὶ «συνταγῶν». Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς φιλοσοφικῆς δῆθεν ποίησης σὲ δεκαπεντασὺλ-

λαβο, μᾶς θύμησε τὸν «Ὀδοιπόρο» τοῦ Σούτσου, κ' ὕστερα ἀπὸ καλλίτερη προσοχὴ βρήκαμε ὅτι ὁ κ. Δελφὸς συγγενεὺς πολὺ μὲ τὸν Σούτσο κὶ ἀπὸ γενικώτερη ἀποψη.

Ὁ στίχος τοῦ κ. Δ. εἶναι ὁμολογουμένως ἄρκετὰ καλός, κὶ αὐτό μαζὶ μὲ τὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση τῶν βιβλίων του, ἀποτελοῦν τὰ μόνα προτερήματα τοῦ ἔργου του.

Τὰ ποιήματα ποὺ μᾶς ἐπέστησαν τὴν προσοχὴ κάπως εὐμενῶς μετροῦνται στὰ δάκτυλα:

Ἄπ τὴν «Τριλογία τῆς ψυχῆς μου»: τὸ «Ἀφιέρωμα»—τὸ πῶ παλαμιόπληχτο στιχοῦργημά του—κὶ ἡ «Ποίηση». Ἄπ τὰ «Ποιήματα» τὰ ἐξῆς: «Πρωτοβρόχι», «Σούνιο», «Ἀνοιξιάτικη Φαντασία», «τὸ Παραμῦθι τῆς Μόφας», ἄπ τὰ καλλίτερα αὐτό, «ὁ Τρελλὸς Διαβάτης» μ' ἓνα μαργαριτάρι παρομοίωσης: («τὰ μάτια της, ἡ νύχτα μὲ τ' ἀστέρια!») «Τὸ ρέμμα», κὶ τὰ δυὸ εἰλικρινοῦς συγκινήσεως—τὰ μόνα—«Τῆς Ντροπῆς καὶ τοῦ Θυμοῦ», κὶ «Ὅταν χάνονταν ἡ Μεγάλη Ἑλλάδα».

Τὸ χειρότερο εἶναι γιὰ τὸν κ. Δ. ποὺ δὲν μπορεῖ τὸ σημείωμα αὐτὸ νὰ τελειώσει οὔτε κἂν τυπικὰ μὲ τὸ «πάντως ὁ ποιητὴς ὑπόσχεται γιὰ τὸ μέλλον ἄρκετὰ», γιὰτὶ δὲν ὑπόσχεται τίποτα· εἶναι κὶ αὐτὸς ἓνα ἄπ τὰ τραγικὰ θύματα τοῦ βιβλίου.

A. M.

ΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ (*)

Ἀγαπητοί μου φίλοι,

Εἶχατε τὴν καλωσύνη, στὸ τελευταῖο φυλλάδιο τοῦ περιοδικοῦ σας, νὰ μοῦ κάμετε μιὰν ἐρώτηση καὶ νὰ μοῦ ζητήσετε νὰσᾶς ἀποκριθῶ σχετικὰ μὲ μιὰ γνώμη μου γιὰ τὰ «Πεζὰ Ποιήματα».

Σὲ περασμένες φιλολογικὲς γενεές, τὸ κάθε γραμματισμένο παλικιάρη στὸν τόπο μας ἔνοιωθε τὴν ἀνάγκη νὰ στιχοῦργεῖ. Τώρα, ὁ διάδοχος του οὐδὲ κοπιᾶζει κἂν τόσο. Γράφει πεζὰ ποιήματα—εὐκόλο εἶδος, χωρὶς κανόνα καὶ πειθαρχία μορφῆς, στὸ ὅποιο κα-

*) Τὴν τελευταία στιγμὴ λάβαμε τὸ παρακάτω γράμμα καὶ τὸ δημοσιεύουμε.

ταφεύγουν ὄσοι, ἓνα αἰσθημα βιαστικὸ καὶ ἀόριστο, σπεύδουν νὰ τὸ ξεχύσουν σὲ τρεμουλιαστὲς φράσεις ὑπόπτου ὑποβλητικότητος.

Ζεῦρω ὅτι, γιὰ δικαιολογία τους, ἐπικαλοῦνται τὴν ἔλευθερίαν. Δὲν ἐννοοῦμε, λέγουν, νὰ ὑποβληθῶμε στὰ δεσμὰ τῆς προσωπίας ἢ ἄλλης μορφῆς. Πολὺ καλά! Ἄλλὰ τότε ἄς μᾶς δείξουν τὸ περιεχόμενο τῆς τέχνης τούς γιὰ νὰ ἰδοῦμε πῶς μεταχειρίσθηκαν τὴν ἔλευθερίαν τους. Δὲ βλέπομε μέσα ἐκεῖ παρὰ ἐξεζητημένα, δάνεια αἰσθηματά, τυλιγμένα ἀπὸ μιὰ αἰώνια μελαγχολικὴ διάθεση, κλαψιάρας, ἐκνευριστικὴ, ἀνικανοποίητη, γεμάτη παραφουσκωμένες ἀξιώσεις.

Τὶς περισσότερες φορὲς οἱ «πρόζες» τῶν νεοελλήνων πεζοτραγουδιστῶν εἶναι ἐπὶ πλέον καὶ σὰν ἀτεχνα μαθητικὰ γυμνάσματα ποὺ παρέχουν στοὺς σοφολογιώτατους ἀκένωτη πηγὴ ἐπιχειρημάτων γιὰ νὰ περιγελάσουν τὴ λαϊκὴ γλῶσσα καὶ τὴ νέα τέχνη.

Μὲ δυὸ λόγια θὰ ἤθελα νὰ πῶ: Τὸ πεζὸ ποίημα, ὡς λογοτεχνικὸ εἶδος, εἶναι ἀκαθόριστο, κυμαινόμενο μεταξὺ ποιήσεως καὶ πεζοῦ λόγου, νόθο, εὐκόλο καὶ ἐπιδεκτικὸ νὰ σκεπάσει τὸ πλέον ὑπόπτο ἐμπόρευμα καὶ ὡς πραγματοποιήσις στὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνία, δὲν ἀπέδωκε παρὰ ξυνοὺς καρποὺς ἢ σάπιους.

Αὐτά, πρόχειρα.

Δικός σας
M. ΠΕΡΙΔΗΣ

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

— Τὸ ἐρχόμενο φυλλάδιο τῆς ἈΡΓΩΣ (ποὺ θὰ κυκλοφορήσει διπλὸ) θὰ περιέχει ἓνα μεγάλο διήγημα τοῦ Ἑλβετοῦ Gottfried Keller μεταφρασμένο ἄπ τὸν κ. Karl Dieterich ἐπίτηδες γιὰ τὴν ἈΡΓΩ.

— Στὸ τελευταῖο φυλλάδιο τοῦ Γερμανικοῦ περιοδικοῦ «Die Litteratur», ὁ κ. Dieterich δημοσιεύει μεσαφράσεις τριῶν ἑλληνικῶν ποιημάτων: Τοῦ V o l u p t a s τῆς Μυρτιώτισσας, τοῦ Νέου Ὁδυσσεῆ τῆς Κλεαρέτης Δίπλα—Μαλάμου καὶ τῆς Γυναικὸς τῆς Αἰμ. Κούρτελη. Ἐπίσης ὁ ἴδιος δημοσιεύει ἓνα μεγάλο, εὐσυνειδήτητα γραμμένο, ἄρθρο γιὰ τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνικὴ κίνησις στὸ ὅποιο κρίνονται καὶ ὅσα τελευταία βγήκανε βιβλία.

— Τὴν τελευταία στιγμὴ μαθαίνουμε μὲ λύπη τὸν θάνατο τοῦ Χιώτη νέου Ἀντρέα Λοῖζου, τοῦ ποιητῆ τῶν «Θλιμένων λογίων».

ERRATA

Φυλλάδιο 4—5 (πρώτης περιόδου).

- σελίδ. 169—στίχος 23 αντί: σπουδή γράφε: σ π ο ν δ ή.
σελίδ. 170—στίχος 3 αντί: στο σώμα ρίγο γράφε: σ τ ὸ σ ὠ-
μ α ἔ ν α ρ ῖ γ ο.
σελίδ. 172—στίχος 8 αντί: ζωτικῆς γράφε: ξ ω τ ι κ ῆ ς
σελίδ. 193—στίχος 15 αντί: θάμαξαν γράφε: δ ά μ α ξ α ν.
σελίδ. 193—στίχος 22 αντί: πύλη γράφε: π ό λ η.
σελίδ. 194—στίχος 22 αντί: καὶ γράφε: τ η ς.
σελίδ. 195—στίχος 2 αντί: ἀναπνοές γράφε: π ν ο έ ς.
σελίδ. 195—στίχος 18 αντί: κοντάρια γράφε: σ κ ο υ τ ά-
ρ ι α.
σελίδ. 195—στίχος 29 αντί: ζυγοῦσε γράφε: λ υ γ ο ὦ σ ε.
σελίδ. 196—στίχος 7 αντί: πνεύματα γράφει σ ὠ μ α τ α.

BIBLIA

M. VALSA: *Le Sacrifice d'Abraham* (Ed. Sansot-Frs 3), [θά γράψουμε στο ἐρχόμενο].

ΣΤΡΑΤΗ ΜΥΡΙΒΗΛΗ: *Ἡ Ζωὴ ἐν Τάρφω*. Ρομάντισο. ("Ἐκδ. «Καμπάνας», Μυτιλήνη. Δρχμ. 12.50) [θά γράψουμε στο ἐρχόμενο].

A. ΣΥΓΚΕΛΑΚΗ, ἱατροῦ-συφιλιδολόγου: *Προφυλαχθεῖτε ἀπὸ τὰ Ἀφροδίτια Νοσήματα*. ("Ἐκδ. «Γραμμάτων» Γ.Δ. 4).

ΦΙΛΑΛΛΗΘΗ: *Περὶ Βαλκανικῆς Ὀμοσπονδίας*. ("Ἐκδ. τοῦ συγγραφέα. Ἀλεξάνδρεια 1924).

IRÈNE GALANOU: *Toute notre Hellade*. ("Ἐκδ. Περιοδικοῦ "Libre", Ἀθήνα). [Θά γράψουμε στο ἐρχόμενο].

Τὸ τύπομα τέλεψε στίς 17 Ἰουλίου 1624.

6.

Γ.Δ.	4
ΔΡΧ.	3
ΣΕΛΛ.	1
FRCS.	2
